

Səhriyar

Səhriyar

MİMTA

MİLLİ İRSİ MƏDƏNİ TARİXİ ARAŞDIRMALAR FONDU

Milli İrsi, Mədəni, Tarixi Araşdırmalar
Fondunun layihəsi əsasında
hazırlanmışdır.

Ustad ŞƏHRİYARIN məqbərəsinə
hədiyyə,

Rəssam: Fəxrəddin Əli Vali oğlu.
Azərbaycan Respublikası

570.37.04 ev.

055.706.54.81
Möb.

Mizami rayonu.

66 a. C. Nəcəfzadə küçəsi
blok 3. Mənzil 96
Fəxrəddin Əli

2011 il

Seyid Məhəmmədhusəyn
ŞƏHRİYAR I

Tartib edeni və ön sözün müəllifi:	Teymur Əhmədov, <i>filologiya elmləri doktoru, professor</i>
Buraxılışa məsul:	Mübariz Yunusov
Naşir:	Hacı İsmail Allahverdi
Rəssam:	Fəxrəddin Əli
Nəşrə hazırlayanlar:	Samir Ramizoğlu Əsəd Aslanoğlu
Redaktor:	Nərgiz Qurbanova, <i>filologiya elmləri namizədi</i>
Rayçilər:	Rəhim Əliyev, <i>filologiya elmləri doktoru</i> Sabir Əmirov, <i>filologiya elmləri doktoru</i>
Kompüter dizaynı:	Fəxr Vəliyev
Korrektor:	Aqşin Ələddinoğlu

Bakı, "NURLAR" Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2011, 184 sah.

Kitabda XX əsr Azərbaycan poeziyasının korifeyi Məhəmməd-hüseyn Şəhriyyənin (1906 - 1988) şeirləri, "Heydərbabaya salam" poeması və fars dilində yazdığı şeirlərdən seçmə poetik tərcümələr verilmiş və görkəmli miniatür ustası Fəxrəddin Əlinin həmin əsərlərə çəkdiyi miniatürleri nəfis şəkildə hazırlanaraq nəşr edilmişdir.

ISBN: 978 – 9952 – 460 – 01 – 8

© MİMTA, 2011

NURLAR

— NƏŞRİYYAT-POLİQRAFİYA MƏRKƏZİ —

Bakı, Az1122, H.Zərdabi küç. 78 / Tel: 4977021
Faks: 4971295 / E-poçtu: office@nurprint.com

Seyid Məhəmmədhusəyn

Şəhriyar

(1906–1988)

Seyid Məhəmmədhusəyn Şəhriyar XX əsr Azərbaycan və İran poeziyasının ən qüdrətli sənətkarlarından biri kimi Yaxın və Orta Şərqi ölkələrində tanınmışdır. Hələ sağlığında onun əsərləri İran, Azərbaycan, Türkiyə, İraq, Türkiştan və digər ölkələrdə geniş yayılmış, ədəbi prosesə dərin təsir etmişdir.

Şəhriyarin lirik şeirlərinə, "Heydərbabaya salam" poemasına saysız-hesabsız nəzirlər yazılması yalnız onun unikal ədəbi hadisə olmasında deyil, həm də xalqların tarixi tələyinə ustad şairin dərinəndən bələdliyində, onların tələyüklü, acılışirli həyatına, arzu və istaklarını, gələcəyə dərin inamını əks etdirməsində idi.

Məlum olduğu kimi, klassik ədəbi irsin ənənələrindən bəhrələnən şair şərə-sənətə öz sözü ilə gəlmiş, ölməz sənət nümunələri yaratmışdır. Ona görə də Şəhriyar poeziyası sərhəd tanımamış, zaman-zaman xalqlar arasında yayılmış, milyon-milyon ürəklərdə özünə yer tapmışdır.

Şəhriyar yaradıcılığı İranda olduğu kimi, bir çox Şərqi ölkələrində, həmçinin Azərbaycanda ədəbi ictimaiyyətin diqqətini cəlb etmiş, dövrü mətbuatda məqalələr, rəylər, elmi tədqiqat əsərləri yazılmış, şeirləri kütləvi tirajla nəşr olunmuşdur.

* * *

Seyid Məhəmmədhusəyn Şəhriyar 1906-cı ilin baharında Cənubi Azərbaycanın Təbriz şəhərinin Bağmeşə bölgəsində Hacı Mirağa Xoşginabinin ailəsində anadan olmuşdur. Şəhriyarin təbirincə desək, Hacı Mirağa Xoşginabi "həddən artıq şeir və musiqi sevən", "gözəl xəttat", "hüquq elmində və məhkəmə işlərində çox bilikli və təcrübəli", "yoxsul və məzlum insanların

dadına çatan", "son dərəcə pak, insafli və ədalətli" birincidərəcəli məhkəmə vəkili, mötəbər şəxsiyyət kimi tanınmışdır. Şəhriyarın anası Kövkəb xanım isə evdar qadın idi. O, kiçik yaşlarından Şəhriyarda şeir-sənətə həvəs oyatmışdı, xalq ədəbiyyatına dərin bələd, sinədəftər idi. Şəhriyarın uşaqlıq illəri Xoşgīnab və Qayışqurşaq kəndlərində keçmişdir.

Şəhriyara yazıb-oxumağı atası Hacı Mirağa öyrətmişdi. İlk müəllimi kənd mollası İbrahim şəxsi məktəbində ona "Qurani-Kərim"i və Sədi Şirazinin "Gülüstan"ını tədris etmişdi. Sonra Şəhriyar "Füyuzat" və "Müttəhidə" mədrəsələrində ibtidai, "Firdovsi" və "Məhəmmədiyyə" məktəblərində orta təhsil almışdır. Onun ilk mətbu şeri Tehrandə nəşr edilən "Ədəb" jurnalında çıxmışdır. Şəhriyar ilk qələm təcrübələrini də Tehran Darülfünununda təhsil aldığı dövrdə yazır. Tehran ədəbi-ictimai mühiti gənc Şəhriyarın dünyagörüşünə ciddi təsir göstərir. Şəhriyar 1924-cü ildə Tehran Darülfünunun tibb fakültəsinə daxil olsa da, ədəbi mühitdən ayrılmır. İrənin tanınmış ziyalıları və şairləri Seyid Əbülqasım Şəhriyar, Lütfullah Zahidi, Həbib Səlməsi, Qəmərlmülk Vəziri, Məlikül-şüarəyə Bahar, Arif Qəzvini və İrəc Mirzə ilə yaxından tanış olur. Şəhriyar məşhur xanəndə Əbülhəsən xan İqbalüssəltənədən musiqi, muğam dərsi alır, Əbülhəsən xan Səbadan setar musiqi alətində çalmağı öyrənir.

Milli-azadlıq hərəkatının irtica qüvvələrin təzyiği ilə süqut etməsinə baxmayaraq demokratik meyillər, milli özünüdərkətmə və təəssübkeşlik ovqatı ilə ilhamı pərvəriş tapan şairlər öz şeirlərində xalqı zülmə, haqsızlığa, əsarətə qarşı barışmazlıq ruhunda tərbiyə edirdilər. Bunlar istər-istəməz Şəhriyarın dünyagörüşünə, onun ilham pərisinin romantik məhəbbət seyrindən uzaqlaşmasına, həyat hadisələrinə dərinədən nüfuz etməsinə təsir göstərirdi. Qaynar gənclik dövrü öz şeirlərini "Behcət" təxəllüsü ilə yazan Şəhriyar ədəbi mühitdə ümidverici gənc şair kimi rəğbət qazanırdı. Onun bu zaman qələmə aldığı məhəbbət şeirlərində ictimai motivlər güclənirdi. Tehran mətbuatında, xüsusən "Ərməğan" jurnalında vaxtaşırı çap olunan şeirlərdə gənc şairin püxtələşməsi, ictimai hadisələrə ayıq, həssas münasibəti açıq-aşkar duyulurdu. Şəhriyarın istibdad rejiminə qarşı kütləvi iğtişaslarda iştirakı, azadlıq mücahidlərini vəsf etməsi, cəsarətli çıxışları mürtəce hakim dairələri naharat edirdi. Odur ki 1929-cu ildə Tehran Darülfünununun son kursunda, buraxılış imtahanları ərafəsində Abbasabad məhəlləsindəki xəstəxanada təcrübə keçdiyi zaman həbs olunub Dəjban həbsxanasına salınmış, az sonra Nişapur şəhərinə sürgün edilib nəzarət altında saxlanmışdır.

Şəhriyarın ilk şeirlər toplusu - "Dibaçə" kitabı "Xəyyat" nəşriyyatında kütləvi tirajla buraxılır. Məlikül-şüarəyə Bahar, Pejman Bəxtiyari və professor

Səid Nəfisi kitaba yazdıqları "Ön söz"də iyirmi yeddi yaşlı gənc şairin bədii yaradıcılığına yüksək qiymət verir, onun gələcəyinə böyük ümid bəslədiklərini bildirirdilər.

1929 - 1935-ci illərdə Şəhriyar Nişapur və Xorasanda notariat kontorunda mühasib işləmişdir. 1935-ci ildə sürgündən qayıdan Şəhriyarın Təbrizə getməsi yasaq edildiyindən Tehranda "Fələhət" bankında iş tapır. Burada sərt sürgün qaydalarına uyğun nəzarət altında saxlanan şair atası vəfat etdiyi zaman (1937) dəfn mərasimində iştirak etmək üçün Təbrizə buraxılmamışdır. O öz ağır dərini "Atamın matəmində" şeirində ifadə etmişdir.

Atasının ölümündən sonra başsız qalan ailə də Təbrizdən Tehrana köçüb onun himayəsində yaşayır. Maddi və mənəvi sıxıntı girdabında əzab çəkən Şəhriyar ruhi sarsıntı keçirir. Əsəb xəstəliyinin böhranlı mərhələsində güşənişin həyat keçirməyə can atan Şəhriyar "şeirdən, musiqidən və bütün dostlarından uzaqlaşaraq, Tehranda əvvəlcə ruhaxtaranlar, sonra dərvişlər cəmiyyətinə - onun Zəhəbiyyə təriqətinə daxil olur, tərkidünyalığa qədəm qoymaq istəyir" (Hökumə Billuri. Məhəmmədhüseyn Şəhriyar. Bakı, "Elm", 1983, səh.25).

Lakin yaxın dostlarının müalicə etdirməsi və qayğısı Şəhriyarı mənəvi sarsıntıdan, tərkidünyalıq meyillərindən xilas edir. Ana nəvazişi, qayğısı da şairin özünəqaydısına ciddi təsir göstərir. Şəhriyar özü bu barədə yazır:

"Rəhmətlik anam Tehrana gəldiyi vaxtdan onun sehrlili nüfuzunun təsiri ilə yaddaşında qoruyub-saxladığı keçmiş xatirələrini mənə danışmaqla şirin nağıllar mənim yavaş-yavaş ölü ruhuma can verdi. Rəngləri solmuş xatirə lövhələri yenidən öz keçmiş rəngləri ilə mənim zehnimdə canlandı.

...Mənim dərd və işgəncə yatağında əgər anam mənə qulluq etməsəydi və mənim fiziki cəhətdən qüdrətimi özümə qaytarmasa idi, çox gec ola bilərdi. Onun mənə qulluq etməsindən sonra sanki həyata qayıtdım. Əlim anamın əlində keçmiş şirin xatirələr mənim daxilimdə gizli bir büsat yaradaraq təskinlik və təsəlli şərabını ruhuma axıtdı".

Bundan sonra Şəhriyarın yaradıcılığında ciddi dönüş yaranır. Onun əsərlərində ictimai-siyasi məzmun, xalq həyatının təsviri güclənir. Həmvətənlərinin qəhrəmanlıq salnaməsi, milli özünüdərk, soykökü, mənəvi dəyərlər, sadə insanların gün-güzəranı, əsarətə, haqsızlığa və cəhalətə qarşı mübarizəsi onun şeirlərinin leytmotivinə çevrilir. Şəhriyarın yaradıcılığının uğurlu dönüş mərhələsi onun ictimai-siyasi məzmunlu dəyərli şeirləri, eləcə də "Heydərbabaya salam" poeması ilə səciyyələnir. Bu əsərlər Cənubi Azərbaycan ədəbi aləmində böyük əks-səda doğurur, doğma ana dilində yeni ictimai-siyasi məzmunlu şeirlərin yaradılmasına təkan verir, ümumiyyətlə, Şəhriyar ədəbi məktəbinin təməlini qoyur.

1952-ci ildə anası Kövkəb xanımın Tehrandə Hazarşahtab xəstəxanasında vəfatı şairi ağır, üzüntülü vəziyyətə salır, o, işdən çıxır, Təbrizə köçür, burada Məqsudiyə məhəlləsində məskunlaşır.

Şəhriyar "Ziraət" bankında işə düzəlir, bir ildən sonra bibisi qızı Əzizə xanımla ailə qurur. Lakin şairin Təbrizdə maddi və mənəvi sıxıntı içərisində yaşaması, yaxın dost və tanışlarını itirməsi, xalqın acınacaqlı həyatı onda tərk-i-dünyalıq ovqatı yaradır, adamlarla ünsiyyətdən üz çevirir.

Şəhriyarın guşənişin həyat keçirməsi xalq arasında geniş əks-səda doğurur, şayiələrin yayılmasına səbəb olur. Belə bir vaxtda "Seid o siyah" jurnalının əməkdaşı Ələsgər Zərrabi Təbrizə gedib şairlə şəxsən görüşür, ondan müsahibə alır. "Şəhriyar ilə görüş" adlı müsahibə şairin böhranlı əhvali-ruhiyyəsinin xarakteri, həyat tərzini və şəxsi durumu barədə tam təsəvvür yaradır. Müsahibə şair haqqında şayiələri, söz-söhbətləri rədd edir. Ələsgər Zərrabini yoxsul otağına təvazökarlıqla dəvət edən Şəhriyar zəif və yorğun görünür. Saçları pərişan, "rəngi qaçmış ay üzünün nuru azalmış", rəng-ruyu qaçmış, gözləri dərinə düşmüş şair heç kəsi qəbul etməyib qapalı həyat keçirməsi səbəbini belə şərh edir:

"Bilirsiniz, hər kəsdən gərək öz əməlini tələb etsinlər. Şairin əsəri onun kitabıdır. Onun özü, şəxsi və xüsusi həyatı ilə nə işləri vardır. Hamı bilir ki, hər bir mütəfəkkir və xüsusilə şairin dincliyi olmalıdır. Bir ömür tənhalığa adət etmiş adam adətən özgələrin varlığından, xüsusilə onun dincliyini pozan namünasib adamdan narahat olur. Həm də sənətkar təbimin tələbi ilə ömrümün əvvəlindən təkliyi və guşənişinliyi sevmişəm.

Tehrandə iki-üç sənətkardan başqa digər əlaqə saxladığım adam yox idi. Özümün guşənişinliyim barədə deməliyəm. Fars şerinin zəkası irfandır. İrfana əli çatmayan hər kəs yüngül bir şair olacaqdır. Siz Sədinin "Gülüstan"ının müqəddiməsini oxusanız, onda mənim nə üçün belə olduğumu başa düşərsiniz. Bilərsiniz ki, nə üçün guşənişin oldum. Sədi elə bir hala düşmüşdü ki, əslən heç kimlə danışmırdı. Mənim buna iqtidarım yoxdur. Amma onun yolu budur. Arif adam öz hərəkət və rəftarında bütün xarici aləmdən əlaqəsini kəsməlidir ki, özünün məqsədinə yaxınlaşsın".

Müsahibədən görüldüyü kimi, Şəhriyarın irfanı seçməsi onun yaradıcılıq axtarışları ilə sıx bağlı olmuşdur. Kamil insan problemi onu həmişə düşündürmüşdür.

Şəhriyarın köhnə dostu şair Bulud Qaraçorlu Səhəndin təkidli tələbini qəbul edib Tehrana getməsi, onun evində keçirilən şeir gecəsi, Cavad Heyətini, Şahirin, Savalanın, Sönməzin onu qayğı ilə əhatə etməsi təsirsiz qalmır. Şəhriyar ailəlikcə Tehrana köçür, ömrünün son 16 ilini burada yaşayır. Tehrandakı Mehr xəstəxanasında ürək və ağciyər xəstəliyindən müalicə olunan Şəhriyar 1988-ci il

sentyabrın 18-də dünyasını dəyişir. Onu öz vəsiyyətinə görə Təbrizin Surxab məhəlləsində "Məqbəratü-şüəra" qəbiristanlığında dəfn edirlər.

* * *

Şəhriyar gənclik illərində ədəbi ictimaiyyətin diqqətini istedadlı şair kimi cəlb etmişdi. Onun qəzəl və qəsidələri ilə ilk tanışlıqdan sonra Məlikül-şüəraye Bahar Şəhriyarın "tərənnüm üslubunun yeni" olduğunu, hər qəzəlində "yeni mənalar", obrazlı "şirin tərkiblər" yaratdığını müşahidə etmişdir. Şəhriyarın 1929-cu ildə Tehranda Xəyyam kitabxanası tərəfindən çap edilmiş ilk şeirlər toplusuna – divanına yazdığı müqəddiməsində Məlikül-şüəraye Bahar həyatının gənclik çağlarında Şəhriyarın gözəl təbli "qüdrətli bir şair" kimi yetişdiyini, onun "yüksək zövqə, nisgilli təbə, ehsasatlı, vurğun, zərif qəlbə, sadə, özünəməxsus təbiətə malik" olduğunu qeyd edir. O, Şəhriyarın "əlverişli və rəğbətli" mühitdə "gözəl uğurlar" qazanacağını əminliklə yazır: "Bu istedadlı gəncin sənətinin daha yaxşı və daha yüksək səviyyəli gələcəyi vardır".

Gənc Şəhriyarın şeirləri Səid Nəfisnin də diqqətini cəlb etmişdir. O, "Tərcümeyi-hal və müqəddimə" adlı yazısında Tehran Tibb Məktəbinin son kursunda təhsil alan 27 yaşlı gənc Şəhriyarın öz divanında "dərin zəka və sonsuz təbii istedadını nümayiş" etdirməsini yüksək qiymətləndirmişdir.

Səid Nəfisiyə görə: "Şair o kəsdir ki, ağılsın və göz yaşlarını məhzun ürəklərə şəfa verən vasitə etsin. Əsl böyük şair sağlam adamların ümid diyarına görüşə gələn, şadlıq məclisinin saqisi olanlar yox, naümid xəstələrin əhvalını öyrənməyə gedən, dərddli yataqlarının yanında oturan adamlardır".

Poeziyaya bu mövqedən yanaşan Səid Nəfisi Şəhriyarın "Kədər doğuran təranələr" toplusunun, "Pərvanənin ruhu" şeir dəftərçəsinin onun köksündə atəş, böyük bir ocaq alovlandırıldığını söyləyir. Onun fikrincə, kitabın "hər varağı xəzanın tanıdığı yarpaq, səhər nəsiminin qarət etdiyi bir şükufə idi".

Səid Nəfisi yazır: "Şəhriyarın şeirləri mənə əzaxanasından alınan elə ərməğandır ki, bu, hər varağı bahar güllərinin ətrini, bənövşənin rayihəsini həzin xatirələrdən silib aparır, yaralı ürəklərin döyüntülərini sakitləşdirir..."

Şairin divanı elə bir səhifədir ki, tərk edilənlərin, tənhalərin göz yaşları ona tökülür və matəmlilərin göz yaşları onu yuyur. Elə bir aynadır ki, dünyanın gözəlləri öz surətlərini onda görürlər, tərəvət və gəncliyin sübhündə ona baxıb gülümsəyirlər".

XX əsrin 50-ci illərində Şəhriyarın yazıb-yaratdığı məsnəvi, qəzəl, qəsidə – bir sözlə, bütün əsərləri şairin nəşr olunan üçcildliyində toplanmışdır. Bu külliyyatı tərtib və nəşr etməyi özünə borc bilən Əli Zöhəri ikinci cildə müqəddiməsində (1949) yazır ki, sənətkar şairin şeirlərinin hamısı eyni

səviyyədə olmasa da, üçcildlikdə toplanmış "hər cəhətdən əla, misilsiz" şeirlər "farsdilli poeziyanın ən yaxşı nümunələridir". "Şəhriyarın poetik sözləri, təfəkkürü, şairanə təsəvvürləri o qədər zəngindir ki, bir neçə çatışmazlığı, o da nisbi qüsurları öz təsiri altına ala bilər".

Şəhriyara İran ədəbiyyatşünaslığında verilən qiymət onun fars dilində yaratdığı heyrətamiz, misilsiz, böyük sənətkarlıq nümunələri olan poeziyası ilə sıx bağlıdır. Şəhriyarın farsdilli şeri onu İran poetik fikir çələnginin "baş gülü" kimi səciyyələndirməyə haqq qazandırır. Heç təsadüfi deyildir ki, fars ədəbi ictimaiyyəti Şəhriyarı müasir dövrün Nizamisi, Sədisi və Hafizi hesab edir. Əbdüləli Karəng "Heydərbabaya salam" poemasının birinci cildinə müqəddiməsində yazır: "Şəhriyar böyük və əfsunkar şairdir. Şəhriyar şerin böyük ustadlarından- dır. Şəhriyar müasir İranın ən böyük ustad və yeganə həqiqi, həssas şairidir. Şəhriyar təkcə İranın deyil, bütün Şərqi fəxridir..."

Ehsan Təbəri İran yazıçılarının I qurultayında Şəhriyarın farsca yazdığı qəzələrin məziyyətlərindən söhbət açarkən demişdir: "Şəhriyarda yaratmaq qüdrəti var".

Yədulla Røyayi "türk farsca şeir yaza bilməz" deyə düşünən həmkarlarına cavab olaraq "Rövşənfikir" jurnalında (1346, №724) yazırdı: "Şəhriyar farsca yaxşı qəzəl yazan sənətkarlardandır. Onun şeri bizim dilimizdə qəzələ doğru keçid qapısı açmışdır".

Məhəmməd Pərvin Qonabadi Şəhriyarın fars ədəbiyyatı üçün son dərəcə misilsiz xidmətini, onun müasir fars poeziyasında mövqeyini müəyyənləşdirməyə çalışır. "Bünyad" jurnalında (№5, səh.36) yazır: "Şəhriyar fars qəzəlinin görkəmli sənətkarlarından biridir. Ana dilinin Azəri olmasına baxmayaraq İran şerini bərpa etmək sahəsində çox böyük xidmətlər etmiş, yaratdığı bədii əsərlər öz möcüzəvarı ahəngləri ilə Sahibdən sonra ölümə doğru gedən fars qəzəlini yeni zirvəyə yüksəltmişdir".

İran klassik ədəbiyyatının əsasını təşkil edən farsdilli mənzum əsərlərin keçdiyi tarixi inkişaf yolu, yüksəlişi və bu ədəbi prosesin fonunda poeziya mehrabında işıqlı ulduz kimi parlayan Şəhriyarın müasir dövrün ideal şairi səviyyəsinə qalxması Məftun Əmininin "İranın ədəbiyyat tarixində Şəhriyarın rolu" məqaləsində daha ətraflı şərh edilmişdir. Ədəbiyyatşünas alimin mülahizəsinə görə, elə bir məqam yetişmişdi ki, xalq poeziyasında günün tələbinə cavab verə biləcək, "İrac Mirzənin tehranlı dili və Hafizin asimani təfəkkürü ilə şeir yazacaq adamı axtarırdı". Şəhriyarın şəxsində "cəmiyyətin ehtiyaclarından doğan və zamanənin canlı hadisəsi olacaq belə bir varlıq meydana gəldi. Onun Şəhriyar adı və həyəcan doğuran qəzəlləri ədəbi mühitdə, hətta küçə və bazarlarda əks-səda doğurdu. Şeir və şairlik rəvnəq tapdı".

Şəhriyar öz mənzum əsərləri ilə İranın poeziya dünyasına yeni ruh və tərəvət gətirdi. Məftun Əmini yazır: "Şəhriyar yeganə şairdir ki, poeziyanın bütün növlərində şeir yazmış, təkcə uğur qazanmaq deyil, əksər halda birinci olmuşdur. Əksər ədalətli münşiflər bu fikirdədirlər ki, ...o, əsrimizin böyük şairidir. İndiyə qədər heç bir söz əhli olmamışdır ki, mətbuat tərəfindən bu səviyyədə qarşılansın" (bax: C.Əlizadə. Elə həmin sadəlikdə, həmin gözəllikdə. Tehran, 1995, səh. 51-53).

Şair Coşqun "Əziz Şəhriyara salam" adlı irihəcmli mənzuməsində ustad şairin ümumxalq şöhrətini, həmvətənlərinə böyük məhəbbətini, doğma dilin saflığını, zənginliyini və şirinliyini vəsf edir.

Sən farsı şerində məktəb yaratdın,
Qəzəldə uca bir məqama çatdın.
Şerin ilahəsin təxtə çıxartdın,
Çulğadı şöhrətin bütün İranı,
Nə təkcə İranı, bəlkə dünyanı.

(bax: "Yadı əz Heydərbaba", Tehran, 1964, səh. 73).

Klassik Şərq ədəbiyyatında, eləcə də Azərbaycan ədəbiyyatında nəzirəçiliyin tarixi qədimdir. Nizami Gəncəvinin "Xəmsə"sindən bəhrələnən qüdrətli söz sərrafları - Cəlaləddin Rumi-dən (XIII əsr) ta Məhəmmədhüseyn Şəhriyaradək (XX əsr) nəzirəçilik ənənəsi ilə dəyərli əsərlər yaranmışdır. Şəhriyarın "Heydərbabaya salam" poemasına yazılan onlarca nəzirə və mənzum cavablardan görüldüyü kimi, bu ənənə XX əsrdə yeni vüsət almışdır.

Bu əsər elə bil ki, şairlərin bəsirət gözünü açdı, onları xalq həyatını hər-tərəfli, dərinlən qələmə almağa, xalqın adət-ənənələrini, mənəvi dəyərlərini sənətkarlıqla təsvir etməyə istiqamətləndirdi.

Təbrizli Məhəmməd Hüseyn Səhhaf Cənnətiməqam Şəhriyarın ana dilində yazdığı "Heydərbabaya salam" poemasını "Şəhriyara salam" mənzum cavabında böyük sevinclə qarşılayır:

İgid oğlum, şirin sözlü Şəhriyar!
Olsun sənə dünya boyu bəxt yar!
Öz əlimdə olsa mənə ixtiyar,
Yolun üstə əlvən çiçək səpərəm,
Baş əyərəm, dodağından öpərəm.

“Heydərbabaya salam” İranda və onun hüdudlarından kənarında yayıldıqca Şəhriyarın pərəstişkarları artırdı. Nüsrətullah Fəthi Atəşbəyli İran şairlərinin “Heydərbabaya salam” poemasına yazdıqları nəzirələri toplayıb tərtib etdiyi “Yadı əz Heydərbaba” (Tehran, 1964) kitabında nəşr etdirmişdir.

Burada Əli Təbrizinin qəzəlləri, Əli Azərinin “Şəhriyara ümid”, Həbib Sahirin “Lirik şeirlər”, Coşqunun “Əziz Şəhriyara salam”, Cabbar Bağçanın “Heydər babanın dilincə Şəhriyara”, İnayətullah Əmirpurun “Pərkəzən” nəzirələri toplanmışdı. Nüsrətullah Fəthi Atəşbəyli özünün “Şəhriyara təzim” şerini də kitaba daxil etmişdi. Nüsrətullah Fəthi Atəşbəyli 20 illik ayrılıqdan sonra Şəhriyarla görüşünü xatırlayıb yazır:

“Bu görüşümüzdə ustadın mənə zarafatla dediyi ilk sözü bu oldu:

- Tehranda bizim salamımıza cavab verməzdin, indi nə oldu, “Şəhriyara təzim” yazıb göndəirsən?

Mən də ustada cavab verdim:

“Ustada həmişə hörmətim olmuşdur, ancaq siz o zaman hələ ölməz “Heydərbaba” əsərini yaratmamışdınız. Siz bu əsərinizlə təkəcə məni yox, bütün Azərbaycanı özünüzə minnətdar etmişsiniz. Siz elə bir şeir məktəbi yaratmışsınız ki, hər kəs orada öz ürək arzularının və dərdlərinin məlhəmini tapır”.

“Yadı əz Heydərbaba” kitabında toplanan bütün nəzirələrdən və mənzum müraciətlərdən göründüyü kimi, Şəhriyarın poeması onlarda böyük ruh yüksəkliyi yaratmış, onların yaradıcılığına ciddi təsir göstərmişdir.

“Heydərbabaya salam” poemasının heyvət və sevinclə qarşılınmasına səbəb əsərdə doğma ana dilində xalq məişətinin bədii lövhələrdə ustalıqla real təsviri idi. Şairlər, yeri gəldikcə öz əsərlərində Şəhriyarın mövqeyinə qiymət verir, onun sənətkarlıq qüdrətindən bəhs edirlər.

Cabbar Bağçaban “Heydərbabanın dilincə Şəhriyara” mənzuməsində ustad şairin gec də olsa doğma vətənə qayıdıb, doğma ana dilinə yeni röv-nəq verməsini təqdir edir, bir el ağsaqqalı kimi “İndi ki dil açdın, susma” deyə onu yazıb-yaratmağa ruhlandırır. Şəhriyarın qələm dostu Səhənd də öz mənzum məktubunda (“Səhəndin Şəhriyara məktubu”) onu “Heydərbaba” ənənələrini davam etdirməyə, doğma elin qayğısını çəkməyə çağırır (bax: “Azərbaycan” jurnalı, 1972, №1, səh. 195):

Özgə çırağına yağ olmaq bəsdir,
Doğma ellərimiz qaranlıqdadır.
Yanıb-yandırmayaq yadın ocağın,
Evimiz soyuqdur, qışdır, şaxtadır.

Çəkək şeir topun, haydı, qardaşım,
Sən Hedərbabaya, mən də Səhəndə.
Şairin silahı nəğmədir, sözdür,
Nəğməmiz yayılsın şəhərə, kəndə.

Yazaq, hər misramız bir bayraq olsun,
Həqiqət bayrağı, zəfər bayrağı.
Parlasın mayaktək, yansın çıraqtək,
Gələcək mayacağı, ümid çırağı... (orada səh. 197-198)

Şəhriyar yaradıcılığı İraqın türkdilli sakinləri – kərküklər arasında da geniş yayılmışdı. Kərkük ədəbiyyatının görkəmli xadimləri Əbdüllətif Bəndəroğlu, Əta Tərzibaşı, Hüseyin Əli Mübarək, Rza Dəmirçi Əhməd Otracçı oğlu və başqaları Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatına hədsiz maraq göstərmişdilər. Əta Tərzibaşının "Qardaşlıq" jurnalında (1964, №4) çap etdirdiyi "Şəhriyar" məqaləsindən məlum olur ki, "Heydərbabaya salam" poeması kərküklərin arasında geniş yayılmışdır. Əbdüllətif Bəndəroğlu "Heydərbabaya salam" poemasından təsirlənərək "Gur-Gur baba" şerini yazmış, Kərkükdə olan dağa müraciət fonunda xalq həyatını vəsf etmişdir.

Kərkük şairi Hüseyin Əli Mübarək "Tuz Xurmatu" (1965) poemasını böyük ustadın əsərinə nəzirə yazmışdır. "Heydərbabaya salam" səpkisində qələmə aldığı poemasında Hüseyin Əli Mübarək öz doğma qəsəbəsi – Tuz Xurmatunu və onun təbii gözəlliklərini, kərküklərin məişətini, vətən sevgisini məhəbbətlə qələmə almışdır.

Azərbaycan oxucuları Şəhriyarın əsərləri ilə keçən əsrin 60-cı illərindən tanış olmuşlar. Görkəmli yazıçı və ədəbiyyatşünas alimlər – M.İbrahimov, R.Sultanov, B.Azəroğlu, H.Məmmədzadə, M.Əlioğlu, Ə.Hüseyni, Q.Beqdeli, İ.Cəfərpur Şəhriyar poeziyasının tədqiqi və təbliğində müstəsna rol oynamışlar. Şəhriyarın Azərbaycan dilində yazdığı şeirləri, eləcə də farscadan edilən tərcümələri şairlərin böyük marağına səbəb olmuş, onların yaradıcılığında əks-səda doğurmuşdu. Süleyman Rüstəm "Şair qardaşıma məktub", "Ayrılıq", Məmməd Rahim "Şəhriyara açıq məktub", Bəxtiyar Vahabzadənin "Şəhriyara", Şamil Əsgərovun "Dağlar, arxalı dağlar", Qərib Aşkari-nin "Şəhriyarın "Heydərbabaya salam" əsərinə cavab", Abbasəli Kərimovun "Göyçədən salamlar", Əliağa Vahidin "İlə" rədifli qəzəli, Tariyel Ümidin "Şəhriyarın ana dili", Murad Şeydanın "Salam sənə, Heydərbaba şairi", Xəlil Rzanın "Təbrizim", Əyyub Sədinin "Heydərbaba", Xıdır Alovunun

“Heydərbaba, Səhəndimə bir də de” şeirləri - ithaf, cavab və nəzirələr ustad şairə böyük məhəbbətin ifadəsi idi.

Səməd Behrəngi “Şəhriyarın “Heydərbaba”sını xatırlarkən” məqaləsində əsərin İranda, eləcə də xarici ölkələrdə kütləvi nəşri və xalq arasında geniş yayılması barədə məlumat verir. 1964-cü ildə Tehranda Şəhriyarın “Heydərbabaya salam” poemasına nəzirə yazan şairlərin şeir toplusuna – “Heydərbaba”nı xatırlarkən” antologiyasına öz münasibətini bildirir. Burada Şəhriyarın şəhinə şeirlər istisna olunmaqla əksəriyyəti “ruhsuz və təqlid” xarakterli mənzum əsərlərin toplandığını qeyd edir. Onun fikrincə, Məmməd Rahim, Coşqun və Səhənd Şəhriyarın mənzuməsindən təsirlənərək diqqəti cəlb edən əsər yarada bilməmişlər.

Səməd Behrəngi öz məqaləsində Barizin (Abbas İslaminin) “El dayağına salam”, Əli Kuşanın “Heydərbabanın Şəhriyara salamu” mənzumələrini təhlil etməyə və qiymətləndirməyə çalışmışdır.

Lakin Şəhriyarın “Heydərbabaya salam” poemasının xalq arasında şöhrət tapması və ona nəzirələr yazılması səbəbini izah edərək Səməd Behrəngi əsərin mahiyyətini, xəlqiliyini və bədii dəyərini dərk edə bilmədiyindən yanlış mülahizələr söyləyir.

O, “Heydərbabaya salam” poemasının “azəri-türki dilində danışanlara” təsirini bu əsərin kütləvi nəşrində və geniş yayılmaq imkanında görürdü. Səməd Behrəngi yazır: “Mən yalnız onu deyə bilərəm: ən böyük təsir ondan ibarətdir ki, Şəhriyardan qabaq və sonra yazanların əsərləri kütlələrin əlində yoxdur və onları nəşr edib yaymağa imkan olmamışdır” (bax: “Xuşə”, 1968, №20, səh. 114).

O, tərəddüdlə düşünür, güman edir ki: “Əgər Vurğunun (Səməd Vurğunun – T.Ə.) əsərləri Heydərbaba qədər çap və yayılmaq imkanı olsaydı, görəsən, bu qədər yazıçı Şəhriyarın ardınca gedər və onu təqlid edərdimi?”

Səməd Behrəngi sonra həqiqəti dərk etdiyindən fikrini dəyişir, məqalələrinin birində yazır:

“Şəhriyar “Heydərbabaya salam”ı ilə Azərbaycan yazılı şerində yeni səhifələr açdı. “Heydərbaba”nın böyük bir hissəsi sözüün əsl mənasında şeiridir. “Heydərbabanın təsiri elə bir səviyyədə oldu ki, çoxları onu təqlid edəcək əsər yazdılar, hətta onun qafiyələrin vəznindən, formasından, şəkildən, bəzən məzmunundan da istifadə etdilər”.

* * *

“Heydərbabaya salam” poemasında bəşəri və milli duyğuları vəhdətlə, sənətkarlıq qüdrəti ilə sadə poetik dildə təsvir etməsi Şəhriyara şöhrət qazan-

dırmışdır. Ədəbiyyatşünas Esmira Şükürova öz tədqiqatında "Heydərbabaya salam" əsərinə saysız-hesabsız nəzirə həsr edilməsini şairin poeziyasındakı xəlqiliklə əlaqələndirir. Bu səpkidə əsərlərin yazılmasının ənənəyə çevrilməsinin, beləliklə, türk dünyasında Şəhriyar ədəbi məktəbinin yaranmasının təsadüfən olmadığını əsaslandırır. O, haqlı olaraq yazır: "Dərin humanizm, insanpərvərlik ideyaları, həyata, gözəlliyə, insanlığa sevgi, xəbisliyə, pisliliyə, zülmkarlığa, şər qüvvələrə nifrət üzərində köklənmiş bu şeir dünyası duyğuları vəcdə gətirmiş, əhli-qələmlərin ilhamını qanadlandırmışdır" (Esmira Şükürova: "Məhəmmədhüseyn Şəhriyar" (həyatı, mühiti, yaradıcılığı), Bakı, "Maarif" nəşriyyatı, 1999, səh. 169).

"... "Heydərbabaya salam" mənzuməsini doğma ana dilində qələmə almaqla Şəhriyar... mənəvi inqilab yaratdı, türk dünyasını sözün ecazkar qüdrəti ilə oyatdı. "Heydərbaba" ilə ədəbiyyatda Şəhriyar möcüzəsi baş verdi. Dilini, dinini, mədəniyyətini, mənəvi böyüklüyünü dananlara şair göstərdi ki, illərlə dili, mədəniyyəti - dəmir buxovlar, məngənələr arasında saxlansa da, Cənubi Azərbaycanda ədəbi-mənəvi proses davam edir. Bu xalq mənən bütövdür, tamdır və dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində yaşayan xalqlar kimi orijinal, təkrarsız mədəniyyətə, hünərvər dilə, vahid dinə, zəngin ədəbiyyat xəzinəsinə, ümumbəşəri maddi və milli-mənəvi dəyərlərə sahibdir" (yenə orada, səh. 214).

Fars dilində yazıb-yaratdığı əsərlərlə İran ədəbiyyatı tarixində yüksək mövqe tutmasına və müasir fars poeziyasının yaranmasında misilsiz xidmətlərinə baxmayaraq Şəhriyar görkəmli Azərbaycan şairi kimi tanınır. "Bu, hər şeydən əvvəl, şairin Təbrizdə doğulması, türkəsilli, türk ruhlu olması və əsasən də bütün Şərq aləmində əks-səda doğurmuş "Heydərbabaya salam" mənzuməsinin, eləcə də "Səhəndim", "Türkün dili", "El bülbülü", "Behcətabad xatirəsi", "Türkiyəyə xəyali səfər", "Aman ayrılıq", "Şatır oğlan" və s. əsərlərinin Azərbaycan türkcəsində yazılması ilə bağlıdır" (bax: Esmira Şükürova. Şəhriyar poeziyasında xalq həyatı, Bakı, "Elm", 1996, səh. 7).

Şəhriyar əlinə qələm aldığı ilk gənclik dövründən doğma dildə şeir yazmaq niyyətində olsa da, yalnız otuz yaşından sonra arzusunu həyata keçirmək imkanı tapa bilmişdir. Onu öz vətənləri haqqında az-çox yazan həmyaşıdlarının şeirləri qane etmirdi. Ürəyindən keçirdi ki, həmyerlilərinə, eləcə də həmyaşıdlarına xoş gələn, şirin olan "yerli təranələr formasında bir şey" yazsın. Ancaq uzun müddət Tehrandə yaşadığından "Azərbaycan kənd ləhcəsinə xas olan şirin ləhcə, zarafat və təbirlərdən, demək olar ki, uzaq" düşmüşdü, uşaqlıq çağlarındakı xatirələrinin zəhnində "solğun və anlaşılmaz tablolar" kimi qalmışdı.

1941-ci ildə, 36 yaşında Şəhriyarın ağır xəstələndiyi, fiziki və mənəvi sarsıntı keçirdiyi, ona görə də bütün dünya nemətlərindən bezikdiyi, hər şeydən imtina etdiyi bir vaxtda Tehrana gələn anası öz nəvaziş və qayğısı ilə tək-cə şairin fiziki qüdrətini özünə qaytarmadı, həm də mənəvi aləmində "gizli bir büsat yaratdı. Şəhriyar yazır: "Rəhmətlik anam Tehrana gəldiyi vaxtdan onun sehrli nüfuzunun təsiri ilə yaddaşında qoruyub-saxladığı keçmiş xatirələrini mənə danışmaqla şirin nağıllar yavaş-yavaş mənim ölü ruhuma can verdi. Rəngləri solmuş xatirə lövhələri yenidən öz keçmiş rəngləri ilə mənim zehnimdə canlandı".

Bu hadisədən sonra şairin qəlbindəki arzular oyanmışdı. Onun ilham pərisinin tuti dili açılmışdı. Şəhriyar doğma dildə şeirlər yazmağı, anası, qohum-qardaşı, el-obası qarşısında övladlıq borcunu yerinə yetirməyi qarşısına məqsəd qoymuşdu. O özü yazır ki: "Bu dağ basılmış yanıqlı çağlarım mənə "Heydərbaba" mənzuməsini və "Ey vay, anam!" şerini yaratmağa imkan verdi".

Şəhriyar yaxın həmkarı Nikəndiş Nobərlə söhbətində demişdir: "Heydərbaba" azəri dilində yazılmış bir şedevrdir ki, onun meydana gəlməsində özümü bütünlüklə anama minnətdar bilirəm. Elə bil onu anam yazıb-yaradıb. Əgər o olmasaydı, "Heydərbaba" da olmazdı. Onun xalq tərəfindən hərarətlə qarşılanması mənim başucalığıma və sevincimə səbəb oldu".

Şəhriyarın "Dərya elədim" şerində də ana dilinə məhəbbət, iftixar və qürur ifadə olunmuşdur. Şair "Heydərbabaya salam" poemasını doğma dildə qələmə almaqla hünərvər bir iş görməsinə diqqəti cəlb edir:

Türki bir çeşmə isə, mən onu dərya elədim,
Bir soyuq mərəkəni məşəri-kubra elədim.
Mənə bir işiltiydi Süha ulduztək görsənməz,
Göz yaşımla mən onu Üqdi Sürəyya elədim.
...Bax ki "Heydərbaba" əfsanətək olmuş bir Qaf,
Mən kiçik bir dağı sərmənzili-ənqa elədim.
Burda Rövşənzəmirin də hünərin yad elədim,
Mən onun da qələmin tutiyi-quya elədim.
Nə tək İranda mənim vəlvələ salmış qələmim,
Bax ki Türkiyədə, Qafqazda nə qövğa elədim.
Bax ki Tehranda da Fərzanələr olmuş Valeh,
Bax ki Təbrizdə nə şairləri Şeyda elədim.
Həm "Səhəndiyyə" Səhəndin dağın etdi başuca,
Həm mən öz qardaşımın haqqını ifa elədim.
Acı dillərdə şirin türki olurdu hənzel,

Mən şirin dillərə qatdım onu, həlva elədim.
Hər nə qalmışdı keçənlərdən ona bal pətəyi,
Əridib mumlu balın şəhdi-müsəffa elədim.
Türki, vallah, analar oxsağı, lay-lay dilidir,
Dərdimi mən bu dəva ilə müdəva elədim.
Şəhriyar, heyif, soyuqdur bu dəyirman hələ də,
Dartmağa yoxdu dəni, mən də müdara elədim.

“Heydərbabaya salam” poemasında şair həmvətənlərinin məişətini, gün-güzəranını, həyat tərzini və adət-ənənəsini xalq şeri ruhunda əlvan poetik boyalarla təsvir etməklə həyatın canlı, real bədii lövhələrini yaratmışdı.

Xalqın keşməkeşli həyatını zaman və məkan daxilində real lövhələrdə, canlı vermək üçün Şəhriyarın Heydərbabaya müraciət etməsi təsadüfi deyildi. Şəhriyar dağı təbiətin şah əsəri, tarixi hadisələrin canlı şahidi hesab edirdi. Ona görə də qəlbindən qopan nalələrinin göylərə yüksəlib ucalıqlarda əks-səda doğurması üçün Heydərbaba dağına tapınır, dərd-sərini onunla bölüşür. Çünki Şəhriyarın uşaqlıq çağlarının beşiyi Qaraçəmən yolu ilə Şəngüləva kəndləri arasında yerləşən Qayışqurşaq kəndi ilə üz-üzə dayanmış Heydərbaba dağı tarixin canlı şahidi idi, “bütün hadisələri öz gözü ilə görmüş”dü. Şəhriyar ancaq onunla həmsöhbət ola bilərdi.

Şəhriyarın “Heydərbabaya salam” poemasında ən başlıca uğur onun dilə münasibətində təzahür edir. Mahmud Müşərrəfi-azad Tehraniyə görə, “Şəhriyar özünün anadilli şeirlərində daha çox sadə, daha qüdrətli”dir.

Rza Bərahəni isə yazır: “Şəhriyar türk dilində şeir yazanda çox ciddi şəkildə milli dilə əsaslanır və yerli sözlərdən istifadə edir, əslində adi deyimləri xalqın kütləvi dilinin dərinliklərindən, onun adət-ənənələrindən tapıb üzə çıxardır və bəzən gözəl şeir səviyyəsinə qədər yüksəldir” (bax: “Pişin”, cild 3, səh. 1623).

Şəhriyar “Heydərbabaya salam” poemasında doğma dilə son dərəcə qayğı ilə yanaşmışdır. O yazırdı: “... mənim ana dilim Azəri-türkü dilidir - çox zəngin, geniş mənalı, şirin, həssas bir dil.

...Azəri dili neçə qərinədir yaşayır. Böyük şairlər bu dildə elə əsərlər yaratmışlar ki, ondan bircə beyt oxumaqla insan dəyişir, ləzzət alır. Xazin, Seyid Əzim Şirvani, Sabir, Füzuli, Raci, Ləli, Möcüz, Sərraf kimi şairlərə nöqsan hesab edilən odur ki onların türki-azəri şeirləri fars dili ilə çulğalaşır.

Mənim “Heydərbaba”, “Səhəndiyyə” və azəri dilində yazdığım digər şeirlərdə çox nadir hallarda fars sözləri taparsınız. Azəri dilinə sicil vermişəm.

Görürsünüz ki, "Heydərbaba" mənzuməsindən sonra yüzlərcə nəzirə yazmışlar. Halbuki onlar əvvəllər olmamışlar" (bax: "Şəhriyarın xəlvət dünyası", cild III, Təbriz, 1990, səh, 249).

Şəhriyarın Azərbaycan dilində qələmə aldığı şeirlər, xüsusən "Heydərbabaya salam" poeması İranda birmənalı qarşılanmamışdı. Xalq həyatının ensiklopediyası olan bu əsər zülmət qaranlıqda çaxan şimşək kimi İran hakim dairələrini sarsıtmışdı. 1951-ci ildə əlyazma şəklində yayılan poema böyük əks-səda doğurmuşdu. 1954-cü ildə "Heydərbabaya salam" poeması Şəhriyarın müqəddiməsi ilə nəşr olunmuş, geniş xalq kütlələrinin rəbgəti ilə qarşılanmışdı. Bu əsərin yenidən çapına icazə verilməmişdir. Mədəniyyət və incəsənət idarəsinin müdiri Ağayə Dövlətşahi narahatlıq və təşviş içərisində qəzəblə demişdir:

"... "Heydərbaba"nı yazmaqda Şəhriyar səhv etmişdir. Bilirsinizmi, əgər Şəhriyar bu əsərini yazmasaydı, indi hansı məqama yüksələrdi? Dövlət hər yerdə onu təbliğ edirdi, onun şöhrətini artırır, yüksək maaşla yaxşı bir iş verirdi. Bu pula o, ailəsini yaxşı təmin edər, həyatını istədiyi kimi qura bilərdi.

"Heydərbaba" Şəhriyara böyük zərər vurmuşdur. Şairi dövlətin nəzərindən hörmətdən salmış və onun qəzəbinə səbəb olmuşdur. Siz əgər Şəhriyarın xətrini istəyirsinizsə, məsləhət görün ki, türk dilində daha şeir yazmasın" (bax: Böyük Nikəndiş-Nobər. "Şəhriyarın xəlvət dünyası", Təbriz, "Azərbaycan", 1995, səh. 233).

Ağayə Dövlətşahi əslən azərbaycanlı olsa da, "biz iranlıyıq, bizim dilimiz fars dilidir, türki monğolların dilidir" təsəvvürü ilə yaşayır. Onun fikrinə, Azərbaycan dili yad dildir, bu dildə söhbət etmək, şeir yazmaq və onu çap etmək olmaz. Odur ki qətiyyətlə deyir: "Mən Şəhriyar ədəbi məclisinin məsuluyam, heç vaxt, hətta bir beyt belə olsun türk dilində şeir oxunmasına icazə vermərəm" (yenə orada, səh. 234).

"Şəhriyarın divanı"nı "Əlhuda" nəşriyyatında çap etdirmiş Mirzə Rəsul İsmayilzadə "Ön söz"ündə ustad Şəhriyarı qəzəl, Əhli-beyt, "Heydər baba", həsrət şairi kimi təqdim edir. Onun İran poeziyasında yerini müəyyən etməyə çalışır: "Şahlar, sərkərdələr ordu çəkməklə fəth edə bilmədikləri torpaqları, ölkələri Şəhriyar sözü ilə fəth edə bilmişdir. Onun "Sözü qılınc kimi kəsib-keçir. O, sözü ilə bu şöhrəti qazana bilmişdir" (bax: "Şəhriyarın divanı", Bakı, "Əlhuda", 2003, səh. 9 - 10).

Ağayə Dövlətşah kimiləri vahiməyə salan da ustad şairin Yaxın Şərqi ölkələrinə yayılan səs-sədası, müstəbidliyə, əsarətə, zülmə, haqsızlığa qarşı çağırışı idi.

İran İslam Cümhuriyyətinin rəhbəri Ayətullah Xomeyninin Şəhriyarı İslam və inqilab şairi kimi səciyyələndirməsi təsadüf deyildi. O, Şəhriyarın İslam İnqilabını "saf dini əhvali-ruhiyyə" ilə qarşılamasını, səkkizillik İran - İraq müharibəsi dövründə xidmətlərini xatırlayaraq demişdir: "...Bir vaxt gördük ki, Şəhriyarın inqilabı mədh etmə səsi Təbrizdən qovzanır. Gördük ki, bu kişi inqilabı yaxından izləyirmiş. O, inqilabın bütün həssas vaxtlarında öz təsirini qoydu. Bilirsiniz ki, səkkizillik qəbul etdirilmiş müharibə inqilabın qələbəsindən sonra ağır bir hadisə idi. Şəhriyarın müharibə üçün dediyi şeirləri, müharibə üçün qurulan yığıncaqlarda iştirak etməsi, ümumi səfərbərlik, silah və hərbi qüvvələr barədə mədhi, gözləmələri o dərəcədə çoxdur ki, əgər adam görməsəydi, eşitməsəydi, çətin inana bilərdi.

Səksən və ya səksəndən çox yaşı olan bir şairin şeir yığıncaqlarında iştirak edib hər bir mərasimə şeir söyləməsi təəccüb doğurur. Onun kimilərdən bu iş gözlənilməzdi" (orada, səh. 16).

Ayətullah Xomeyni Şəhriyarı həm fars, həm də türk dilində yazıb-yaradan müasir böyük şair adlandırmışdır. O, ustad şairin qəzəllərini "birincidərəcəli fars qəzəlləri sırasına daxil etsə də, onun doğma dildə yaratdıçılığına daha çox üstünlük verirdi. O deyirdi: "...Şəhriyarı İran ədəbiyyat tarixində ən böyük şair hesab etmək olar. Bu isə "Heydərbabaya salam" şeirinə görədir. "Heydərbabaya salam" xariqülədə bir şeirdir. Şəhriyarın şeirinin bütün müsbət xüsusiyyətləri onda cəm olmuşdur. Yəni axıcılıq, səfa, zövq, şirinlik və cazibədarlıq bütün "Heydərbabaya salam" şeirində özünü göstərir.

...Şairin həyatının göstəricisi olan bir bədii təsvirdə çoxlu hikmətli sözlər də özünə yer almışdır.

...Heydərbabanın şeriyyat və bədiilik xüsusiyyəti daha güclü, olduqca üstündür. Bu şeirdə hikmət, dil gözəlliyi və xariqülədə təsvirlər çox ecazkarlıqla və incəliklə yoğrulmuşdur" (yenə orada, səh. 14 - 15).

Şəhriyar doğma ana dilində yazdığı şeirləri ilə, xüsusilə "Heydərbabaya salam" əsəri ilə fars şovinizminə, eləcə də öz dilini, milli mənşəyini unudanlara tutarlı cavab verdi, klassik Azərbaycan poeziyasının ənənələri, öz soykökü üzərində Azərbaycan milli poeziyasının həmişəyaşar, həmişəyaşıl və tərəvətli şah budağı kimi əbədiləşdi.

Teymur ƏHMƏDOV,
filologiya elmləri doktoru, professor

Məhəmmədhüseyn Şəhriyarın "Heydərbabaya salam"
poemasına, şeirlərinə və qəzəllərinə çəkilmiş

Miniatiürlər

Yüksək poetik yaradıcılığı ilə təkcə Azərbaycanda deyil, bütün Şərq ölkələrində məşhur olan Məhəmmədhüseyn Şəhriyarın doğma ana dilində yazdığı əsərlər ona şan-şöhrət gətirmişdir. Böyük şairin "Heydərbabaya salam" poemasına çoxlu nəzirə yazılmışdır. İstedadlı rəssam Fəxrəddin Əli sehri fırçası ilə sənətkar şairin əsərlərinə miniatiürlər çəkmiş, onları rənglər vasitəsilə canlandırmışdır. Şəhriyarın əsərlərinə çəkilmiş münatiürlər öz rəngarəngliyi ilə könuülləri oxşayır.

Şairin təsvir etdiyi təbiət mənzərələri, başı ağ çalmalı əzəmətli dağlar, coşqun çaylar, yamyaşıl bağlar, zümrüd çöllər rəssamın rəng duyumu ilə işlənmişdir.

Fəxrəddin Əli Təbriz miniatür məktəbindən ilham alaraq əsərin obrazlarını özünəməxsus ustalıqla yeni səpkidə nəfis şəkildə işləmişdir. Miniatiürlərdə istifadə olunan soyuq rənglərin qarışığından alınan rəng ahəngi, Şəhriyarın dediyi kimi, kədərə, nisgilə, ayrılığa boyanmış koloriti andırır. İsti rənglərin qovuşuğu vüsala, toya-bayrama çevrilir. Rəssam əsərin hər bir beşliyindən gələn səsi duyaraq o qəbildən miniatiürləri canlı, dolğun verməyə çalışmışdır. O, "Heydərbabaya salam" poemasına çəkdiyi miniatiürlərdə, şairin dediyi kimi, yazın gəlişini qızılı rəng çalarları ilə, çiçək açan ağac-
ların gümüşü rəng telləri ilə bağlayır, xəzanı solduran payızı sarı və qırmızı rənglərin qarışığundan düzələn rəng ahəngi ilə canlandırır.

Bu heyvətəmiz gözəlliyn fonunda xalq həyatının rəssam palitrası ilə koloritli təsviri ölməz lövhə yaradır. Bu rəsmlərdə Şəhriyar ruhu, Şəhriyar arzusu, yanğı və diləklərinin rənglər aləminin poetik əksini görürük. Miniatiürlərə baxdıqda həmin günlərin sanki əyani şahidi oluruq. Bizcə, bu, həqiqi mənada şairlə rəssamın duyğu ilgiliyidir.

Fəxrəddin Əli tədqiqatçı alim duyumu ilə “Heydərbabaya salam” poemasının mahiyyətinə varır, öz fırçası, rəngi, cizgisi ilə onu həyatda olduğu kimi sənət lövhəsinə köçürür.

Rəsmlərdə incə şərtilikləri ilə verilən fikirlər öz boya və gəlimi ilə dil açır, danışır, tamaşaçısını uzaq keçmişlərə aparır. Miniatiürlərin ən dəyərli bir cəhəti də bundan ibarətdir ki, onlar öz şərtilikləri ilə nümayiş etdirilir.

Yaxşı bilirik ki, Şəhriyar “Heydərbabaya salam” əsərində tipik Azərbaycan kəndinin, xalq həyatının adət-ənənə və mərasimlərinin şeir dilində bədii təsvirini vermişdir. Oxuduqca biz onlarda nağıl, dastan, tapmaca, oyun, mərasim, toy-bayram kimi xalq ənənəsi ilə bağlılığını rəssamın rənglərin qovuşuğunda necə açdığıнын şahidi oluruq.

Fəxrəddin Əlinin çəkdiyi miniatiürlər Şəhriyarın həsrət dolu qəlbinin canlı ifadəsi təsirini bağışlayır. Bu, rəssamın uğurudur. Əsərdə işlənən həmahəng rənglər, boyalar, uyurlı cizgilər onun böyük sənətini nümayiş etdirir.

Qüdrətli şair dühası ilə rəssam istedadının qovuşması nəticəsində “Heydərbabaya salam” milyonlarla oxucunun qəlbinə misilsiz sənət abidəsi kimi yol tapır.

Fəxrəddin Əlinin miniatiürləri Şərq və Qərb rəssamlıq sənətinin ənənəsi zəminində pərvəriş tapmışdır. Əgər insan obrazının canlı, perspektiv təsviri Qərb sənətindən süzülüb gəlırsə, dekorativ üslubda çəkilən cansız şəkillər qədim Şərq miniatiürlərinin deyim tərzindən bəhrələnir.

Miniatürlərdə yığcam və soxsaylı insan fiqurlarının hərəkətləri, al-əlvan Şərq geyimləri, kənd qızlarının bulaq başından mis səhəngdə su gətirmələri, biçin üstündə qızların yorğun baxışları, xırmanda yorğun öküzlərin ağır-ağır vəl çəkməsi kompozisiyalarda gözəl verilmişdir. Müasir fars qəzəli və qəsidəsinin ustası Məhəmmədhüseyn Şəhriyar Azərbaycan dilində yazdığı şeirlərində də qüdrətli şair olmasını təsdiq etmişdir.

Fəxrəddin Əlinin son dövrdə şairin ana dilində yazdığı şeir və qəzəllərə həsr etdiyi miniatürlər "Heydərbabaya salam" poemasına çəkdiyi miniatürlərdən heç də geri qalmır. Bu miniatürlərdə birbaşa şəxsiyyətlərdən söhbət getdiyi üçün rəssam o şəxslərin portretlərinin oxşamasına xüsusi diqqət yetirmişdir. Onun yaratdığı obrazlarla yanaşı, təbiətlə bağlı rəng çalarları əsərlə vəhdətdə kompozisiyalarda yeni tərzdə özünü büruzə verir.

Şərq və Qərb miniatür sənətinə dərinləndən bələd olan və onun qaynaqlarından bəhrələnən Fəxrəddin Əli gərgin axtarışları, yorulmaz əməyi nəticəsində yaratdığı özünəməxsus rəsmləri ilə milli rəssamlığı zənginləşdirmişdir.

Şəhriyarın poetik aləminə Fəxrəddin Əlinin bəxş etdiyi əsərlər onun novator sənətkar kimi müasir miniatür sənətimizin inkişafında böyük xidmətlərini göstərir, eyni zamanda istedadlı miniatür ustasının sənətinə pərəstişkarlıq duyğusu oyadır.

T.Əkbəroğlu

*Bu kitabın ərsəyə gəlməsindəki xidmətlərinə görə
"NURLAR" Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzinin rəhbəri
Hacı İsmail Allahverdiyə və bütün əməkdaşlarına
dərin minnətdarlığımı bildirirəm.*

Fəxrəddin Əli

Heydərbabaya
salam

Heydərbaba¹, ildırımlar şaxanda,
Sellər, sular şaqqıldayıb axanda,
Qızlar ona səf bağlayıb baxanda,
Salam olsun şövkətüzə, elüzə,
Mənim də bir adım gəlsin dilüzə.

میسر بایا سیدر علما رشاخاذا
سلسر سولا رشا قیلدا اخلدا
قرلار ادنا سف ما غلبوت تاخاذا
سلام اولسون شوکتوره اقلنوره

Heydərbaba, kəhliklərin uçanda,
Kol dibindən dovşan qalxıb qaçanda,
Baxçaların çiçəklənib açanda,
Bizdən də bir mümkün olsa, yad elə,
Açılmayan ürəkləri şad elə.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِأَجْمَلِ أَرْوَاحِ حَمَلَتِهَا

كَوْلِ دَمِينِ دُوشَانِ قَالِمُوتِ قَاچَاغَا

اِحْتِلْيَانِ اَرْكَرِي شَادَالِه

سَرُودِه سِرْمَنْ اَوْلَسَايَادَالِه

Bayram yeli çardaxları yıxanda,
Novruzgülü, qarçiçəyi çıxanda,
Ağ buludlar köynəklərin sıxanda,
Bizdən də bir yad eləyən sağ olsun,
Dərdlərimiz qoy dikəlsin, dağ olsun.

F.A.

Heydərbaba, Mirəjdər² səslənəndə,
Kənd içinə səsdən-küydən düşəndə,
Aşıq Rüstəm³ sazın dilləndirəndə,
Yadındadır, nə hövləsək qaçardım?
Quşlar təkin qanad çalıb uçardım?

از در
س
نده

کودان
دو

عاشق
س
سا
ین
د

ماوند
دی
س
سک
فایز

وسلار
کین
قآآد
چا
او

Heydərbaba, Quru gölün⁴ qazları,
Gədiklərin sazax çalan sazları,
Kət-gövşənin payızları, yazları,
Bir sinema pərdəsidir⁵ gözümdə,
Tək oturub, seyr edəram özüm də.

مردمان قازلاری

دو کله زدن ساجالان قازلاری

رست و شسته پند قازلاری

ساجالان قازلاری

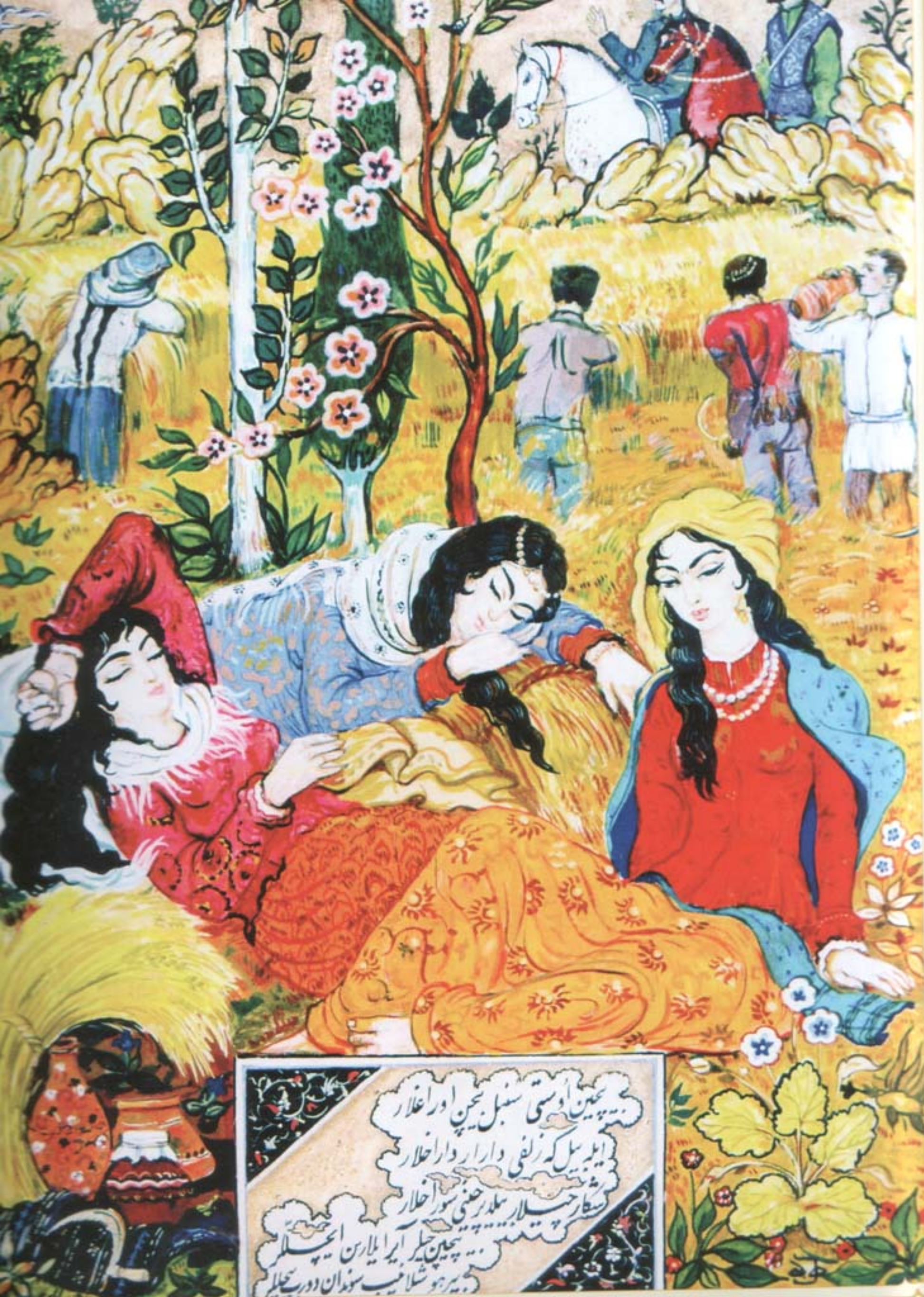
ساجالان قازلاری

م

Xəzan yeli yarpaqları tükəndə,
Bulud dağdan yenib kəndə çökəndə,
Şeyxülislam⁶ gözəl səsin çəkəndə,
Nisgilli söz ürəklərə dəyərdi,
Ağaclar da Allaha baş əyərdi.

Biçin üstü sünbül biçən oraqlar,
Elə bil ki, zülfü darar daraqlar,
Şıkarçılar bildirçini soraqlar,
Biçinçilər ayranların içərlər,
Bir huşlanıb, sondan durub biçərlər.

سچین اوستی سمنل سخن اور اخلار
 ایلی سل کہ زلفی دار ار دار اخلار
 سگار سگار سگار سگار اخلار
 سچین سچین سچین سچین اخلار
 سچین سچین سچین سچین اخلار

Qarı nənə gecə nağıl deyəndə,
Külək qalxıb qar-bacanı döyəndə,
Qurd keçinin Şəngülüsün yeyəndə,
Mən qayıdıb bir də uşaq olaydım,
Bir gül açıb, ondan sonra solaydım.

Heydərbaba, kəndin toyun tutanda,
Qız-gəlinlər həna, piltə satanda,
Bəy gəlinə damnan alma atanda,
Mənim də o qızlarında gözüm var,
Aşıqların sazlarında sözüm var.

عاشقانه ساز لاریه سوز

مهره افروز لاریه کوزم و...

Şal istədim mən də, evdə ağladım,
Bir şal alıb tez belimə bağladım,
Qulamgilə qaçdım, şalı salladım,
Fatma xala mənə corab bağladı,
Xan nənəmi yada salıb ağladı.

شال ایستیم من در رود اغلا در
 بر شال آیت ترنس لیا اغلا در
 علام کس لقا حرم شالی سالار در
 فاطما خالا مس خوراک
 خان نس می باد اسالور

Novruzəli xərməndə vəl sürərdi,
Gahdan yenib küləşlərin kürərdi,
Dağdan da bir çoban iti hürərdi,
Onda gördün, ulaq ayaq saxladı,
Dağa baxıb qulaqların şaxladı.

Yaz gecəsi çayda sular şarıldar,
Daş-qayalar seldə aşib-xarıldar,
Qaranlıqda qurdun gözü parıldar,
İtlər gördün, qurdu seçib ulaşdı,
Qurd da, gördün, qalxıb gədikdən aşdı.

Heydərbaba, Nənəqızın gözləri,
Rəxsəndənin⁷ şirin-şirin sözləri,
Türki dedim, oxusunlar özləri,
Bilsinlər ki, adam gedər, ad qalar,
Yaxşı-pisdən ağızda bir dad qalar.

شیرین آفروداد

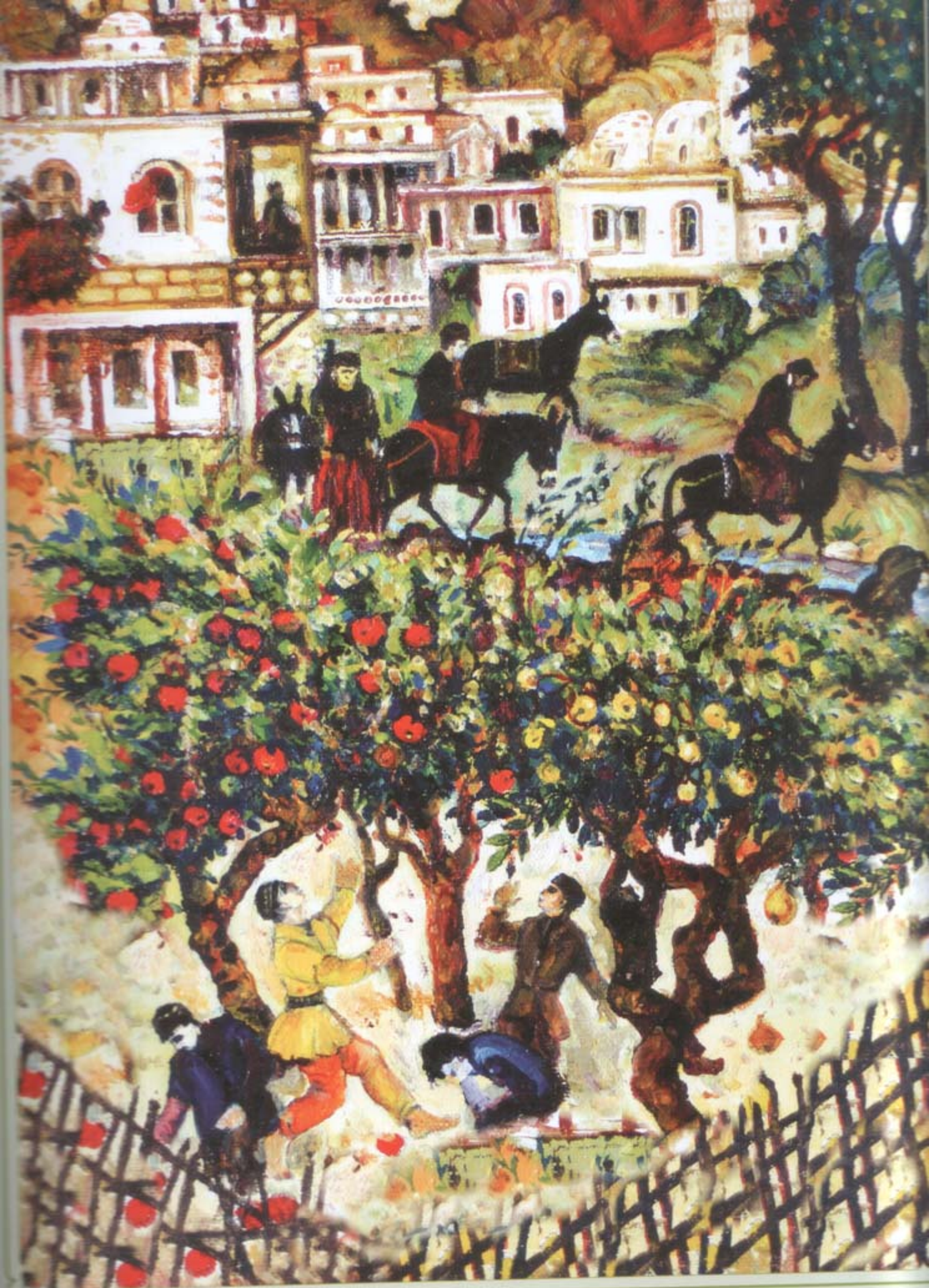
شیرین آفروداد

شیرین آفروداد

شیرین آفروداد

شیرین آفروداد

Şəngülava⁸ yurdu, aşiq alması⁹,
Gah da gedib orda qonaq qalması,
Daş atması, alma-heyva salması,
Qalib şirin yuxu kimi yadımda,
Əsər qoyub ruhumda, hər zadımda.

Mirzə Tağıynan¹⁰ gecə getdik çaya,
Mən baxıram seldə boğulmuş aya,
Birdən işıq düşdü o tay baxçaya,
“Eyvay, - dedik, - qurddu”. Qayıtdıq, qaçdıq,
Heç bilmədik nə vaxt küllükdən aşdıq.

سج سلیم یک نزد قتل آن شریف

ای دای دوای تو دی قتل یک فاشوق

Heydərbaba, Molla İbrahim¹¹ var, ya yox?
Məktəb açar, oxur uşaqlar, ya yox?
Xərmən üstü məktəbi bağlar, ya yox?
Məndən axunda yetirərsən salam,
Ədəbli bir salami-malakəlam.

Heydərbaba, dünya yalan dünyadı,
Süleymandan, Nuhdan qalan dünyadı,
Oğul doğan, dərddə salan dünyadı,
Hər kimsəyə hər nə verib, alıbdı,
Əflatundan bir quru ad qalıbdı.

سليمان بن داود عليه السلام

سليمان بن داود عليه السلام

او غول دوغان دده سالان ويناو

افلاطون بن پيرزاد واد ولسر

سليمان بن داود عليه السلام

Əmoğluyndan gedən gecə Qıpçağa¹²,
Ay ki çıxdı, atlar gəldi oynağa,
Dırmaşırdıq, dağdan aşırıdığımız dağa,
Məş Məmixan¹³ göy atını oynatdı,
Tüfəngini aşırıdığımız, şaqqıldatdı.

کتابخانه ملی ایران

کتابخانه ملی ایران

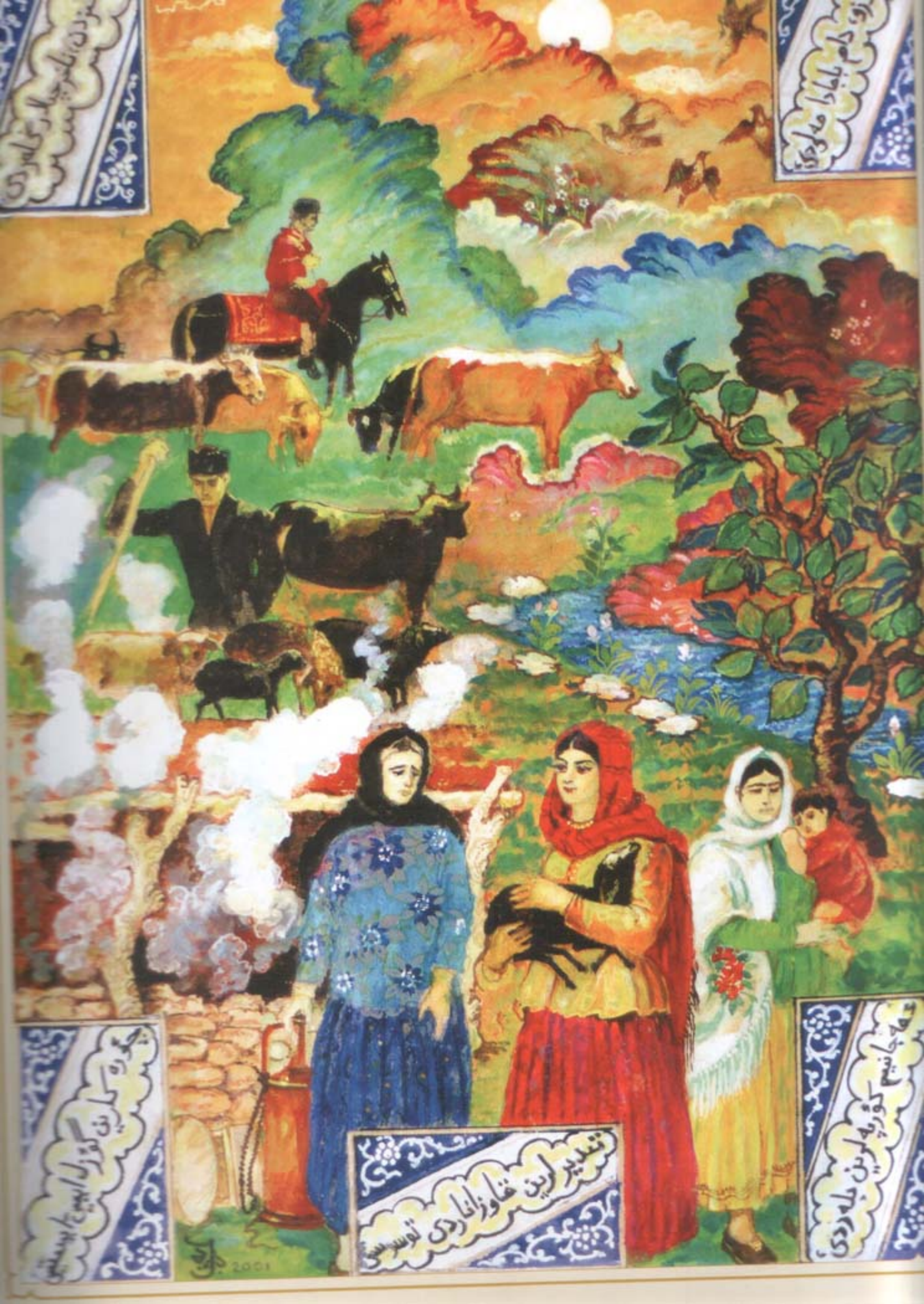
Xanım əmmə Mirəbdülün¹⁴ sözünü
Eşidəndə əyər ağız, gözünü,
Məlkamıda¹⁵ verər onun özünü,
Davaların şuxluğunun qatarlar,
Əti yeyib, başı atıb yatarlar.

Səhər tezdən naxırçılar gələrdi,
Qoyun-quzu dam-bacadan mələrdi,
Əmməcanım körpələrin bələrdi,
Təndirlərin qovzanardı tüstüsü,
Çörəklərin gözəl iyi, istisi.

بزرگواران، جانداران را در گله

ز دام با ما را چه کردی

گروه کارکنان گورک ایستگاه

تندیس لرین خاوندان اردی

ما جانیم کوریه لرین بله اردی

2001

Bir çıxaydım Damqayanın daşına,
Bir baxaydım keçmişinə, yaşına,
Bir görəydim nələr gəlmiş başına,
Mən də onun qarlarıylan ağlardım,
Qış donduran ürəkləri dağlardım.

شیراز

شیراز

شیراز

Heydərbaba, göylər bütün dumandı,
Günlərimiz bir-birindən yamandı,
Bir-birizdən ayrılmayın, amandı,
Yaxşılığı əlimizdən alıblar,
Yaxşı bizi yaman günə salıblar!

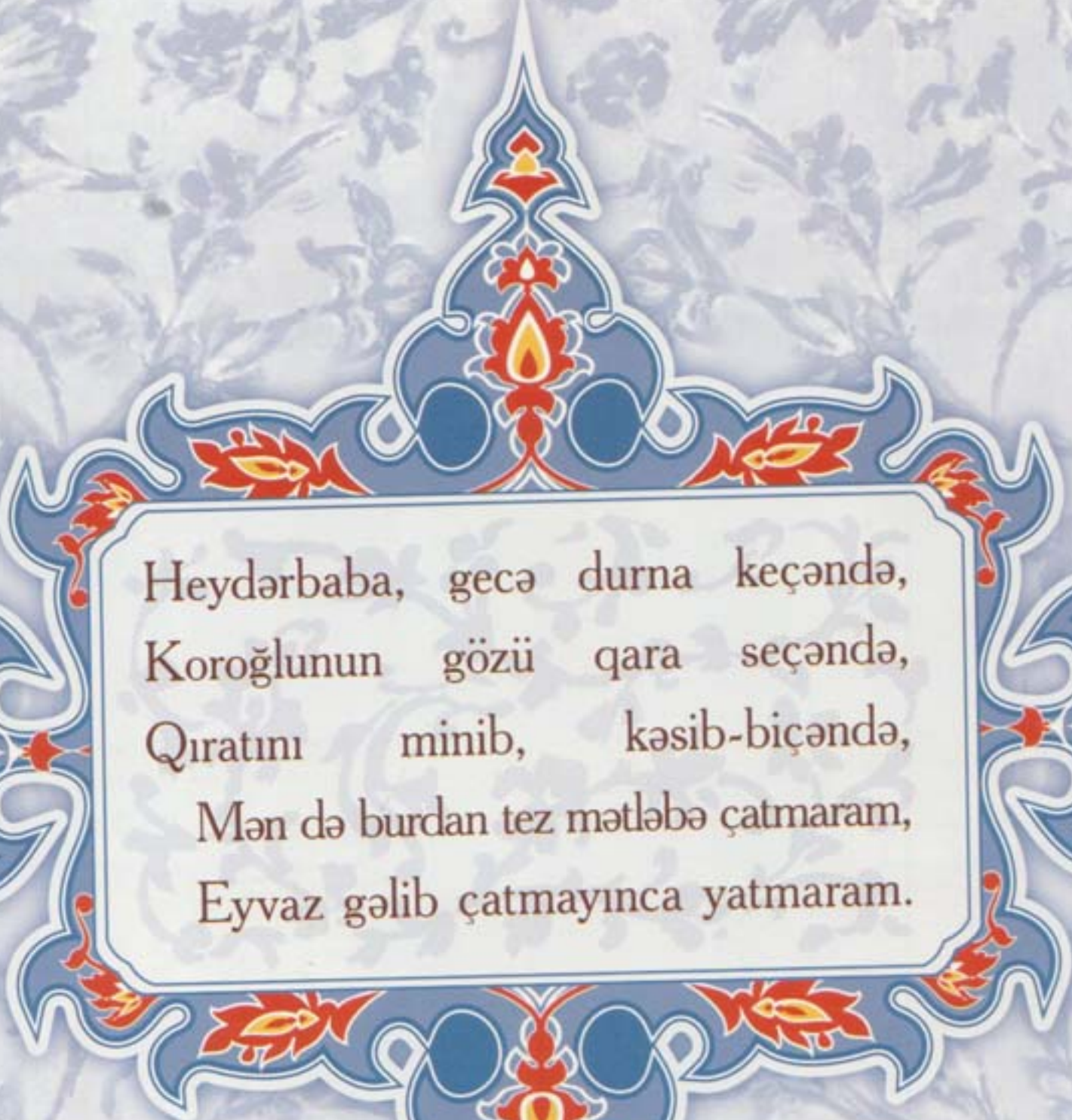

دینا خشی نیری ایمان گونا ایب لار

تویندنی ایله زنده کون ایله لار

فخر الدین
کلی

تویندنی زنده کون ایله لار ایله لار

Heydərbaba, gecə durna keçəndə,
Koroğlunun gözü qara seçəndə,
Qıratını minib, kəsib-biçəndə,
Mən də burdan tez mətləbə çatmaram,
Eyvaz gəlib çatmayınca yatmaram.

F.A.

Heydərbaba, sənin könlün şad olsun,
Dünya varkən ağzın dolu dad olsun,
Səndən keçən yaxın olsun, yad olsun,
Deynə: mənim şair oğlum Şəhriyar
Bir ömürdür qəm üstünə qəm qalar.

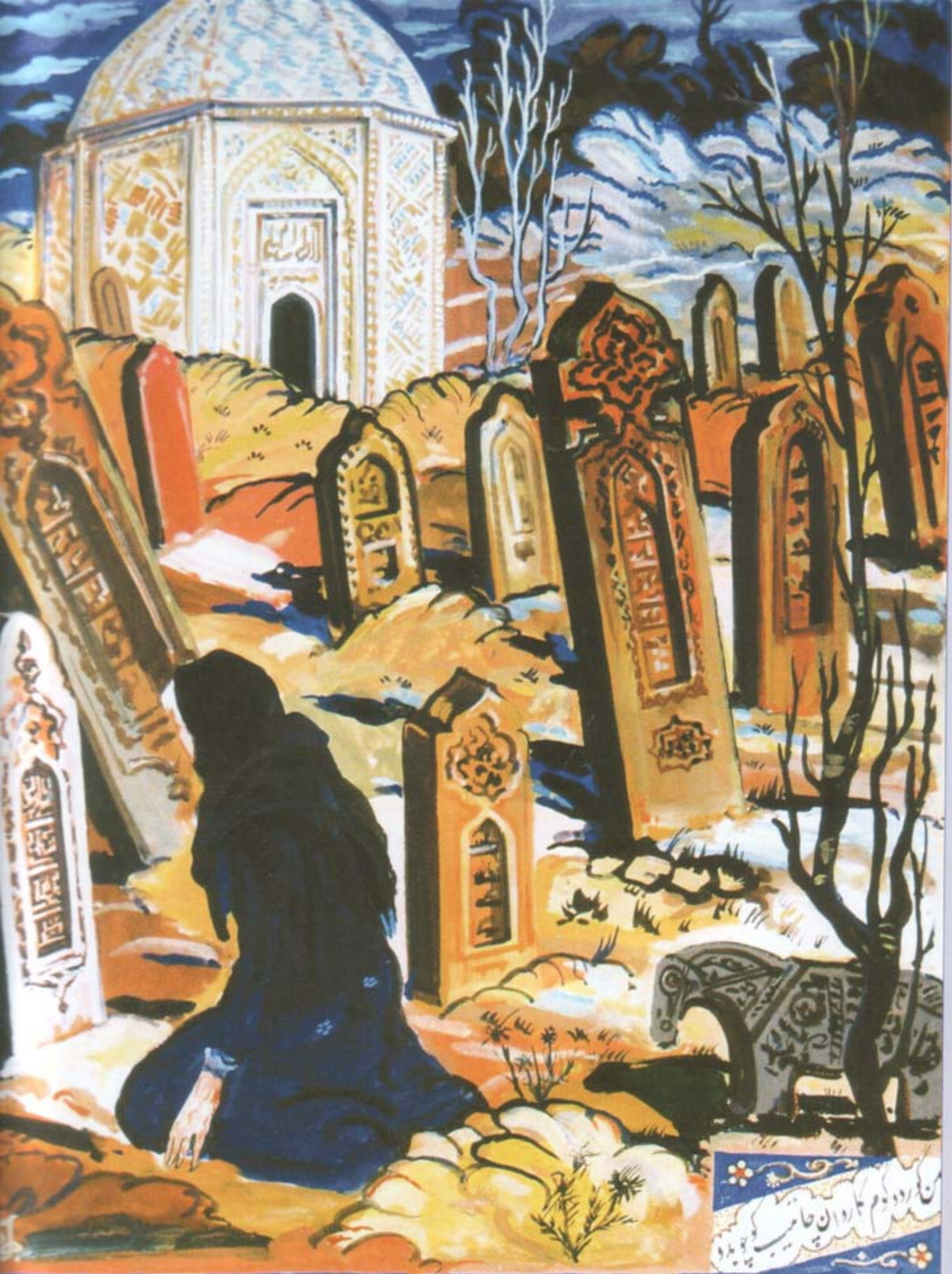

İKİNCİ HİSSƏ

Heydərbaba, gəldim səni yoxluyam,
Bir də yatam qucağında yuxluyam,
Ömrü qovam, bəlkə burda haxlıyam,
Uşaqlığa deyəm: bizə gəlsən bir,
Aydın günnər, ağlar üzə gülsən bir.

Mən gördüyüm karvan çatıb, köçübdü,
Ayrılığın şərbətini içibdi,
Ömrümüzün köçü burdan keçibdi,
Keçib-gedib gedər-gəlməz yollara,
Tozu qonub bu daşlara, kollara.

من کردم که در آن چاه میسب کو بیاید

کوی سگدیس که در بزم نو لارا
عزوموزون کوچو لوردان کیمدی
ایستغین بر می ایست میسب
نور و نور و نور بود اسارا

Burda şirin xatirələr yatıblar,
Daşlarıylan başı başa çatıblar,
Aşnalığın daşın bizdən atıblar,
Mən baxanda qovzanıllar, baxıllar,
Bir də yatıb yandırılıllar, yaxıllar.

Zaman keçir, üfüqlərdə toz qalır,
Karvan kimi uzaqlarda toz salır,
Duman gəlir, ürəkləri çulğayır,
Ürək deyir: zaman, keçmə, amandır!
Keçənlərdə gözüm var, bir dayan, dur!

Ruzigarın dəyirməni fırlanır,
Məxluq onun dişlərinə tollanır,
Bax ki, bəşər, gənə necə allanır,
Həmişəlik şadlıq umur özünə,
Qəbri görür, toz qondurmur üzünə.

Ahılların yetmiş kəfən çürüdüb,
Cahılların dünya qəmi kiridib,
Qız-gəlinlər ət-cannarın ərıdib,
Rəxsəndənin nəvə tutur əlini,
Nənəqızın kürəkəni, gəlini.

جاہل لاری دنیا غمی کمرہ

ماہی لاری تیش گشن خورد د

Bu tövlədə sarı inək doğardı,
Xanım nənəm inəkləri sağardı,
Ana iysi dam-divardan yağardı,
Mən buzovu qucaqlardım qaşmasın,
Deyərdi: - Bax, badya dolsun, daşmasın.

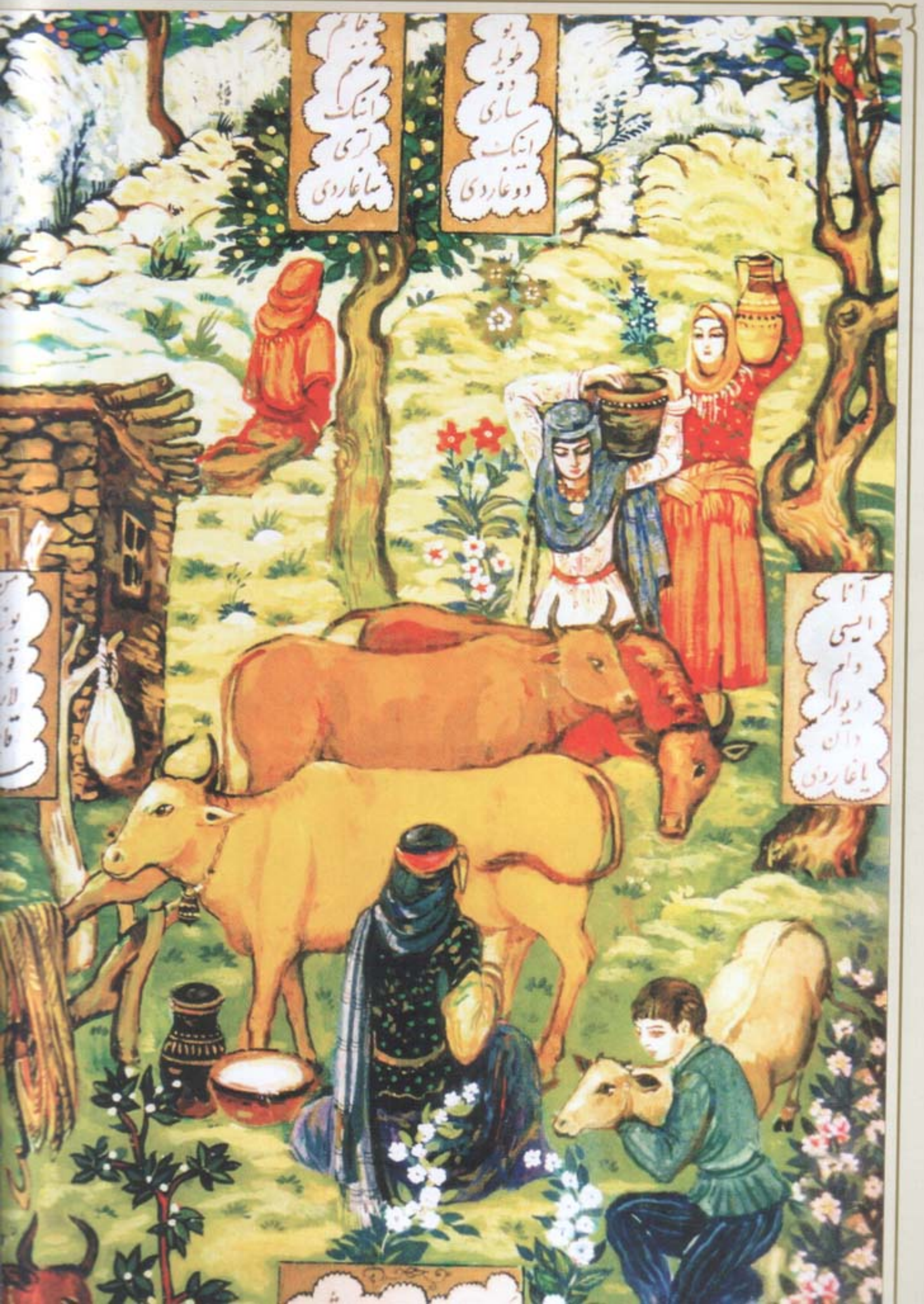
سازگار دی
انگرتی
جامه

دو غاردی
انگرتی
طوبی

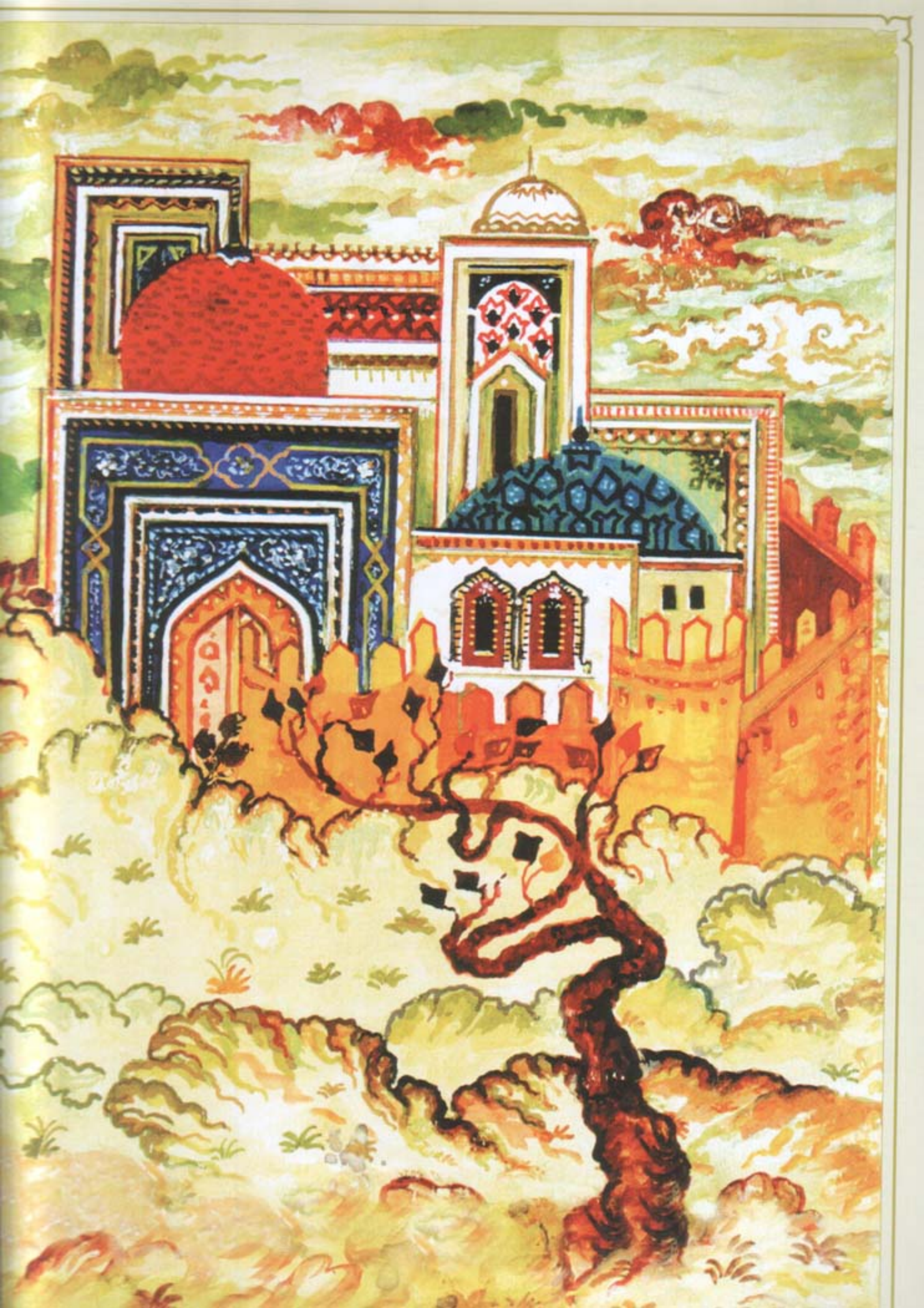
ایمانی
دایم
دیوار
دان
یا غاردی

سازگار دی
انگرتی
جامه

سازگار دی
انگرتی
جامه

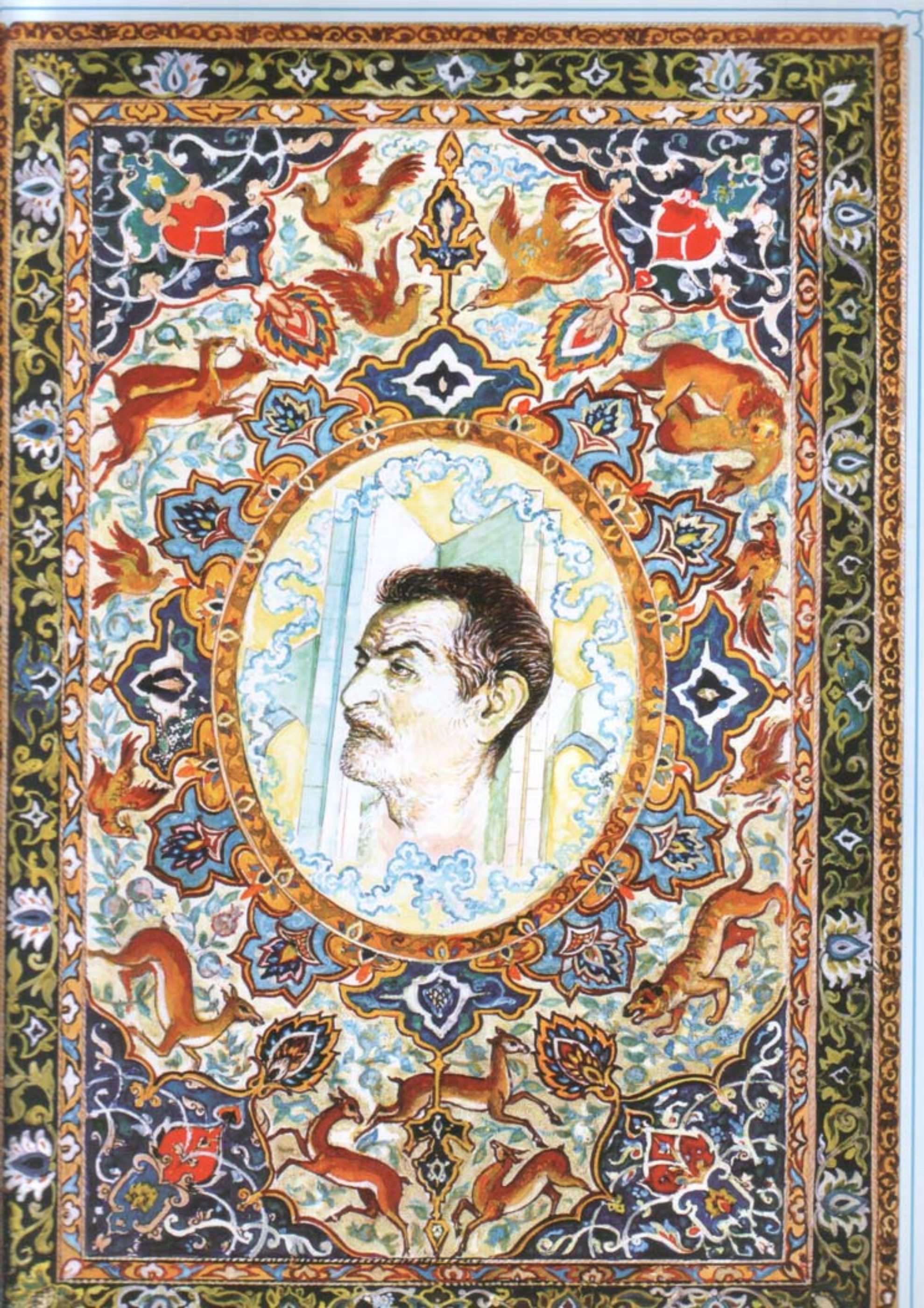

Evlər qalır, ev sahibi yox özü,
Ocaqların ancaq işıldır közü,
Gedənlərin az-çox qalıbdır sözü,
Bizdən də bir söz qalacaq, ay aman!
Kimlər bizdən söz salacaq, ay aman!

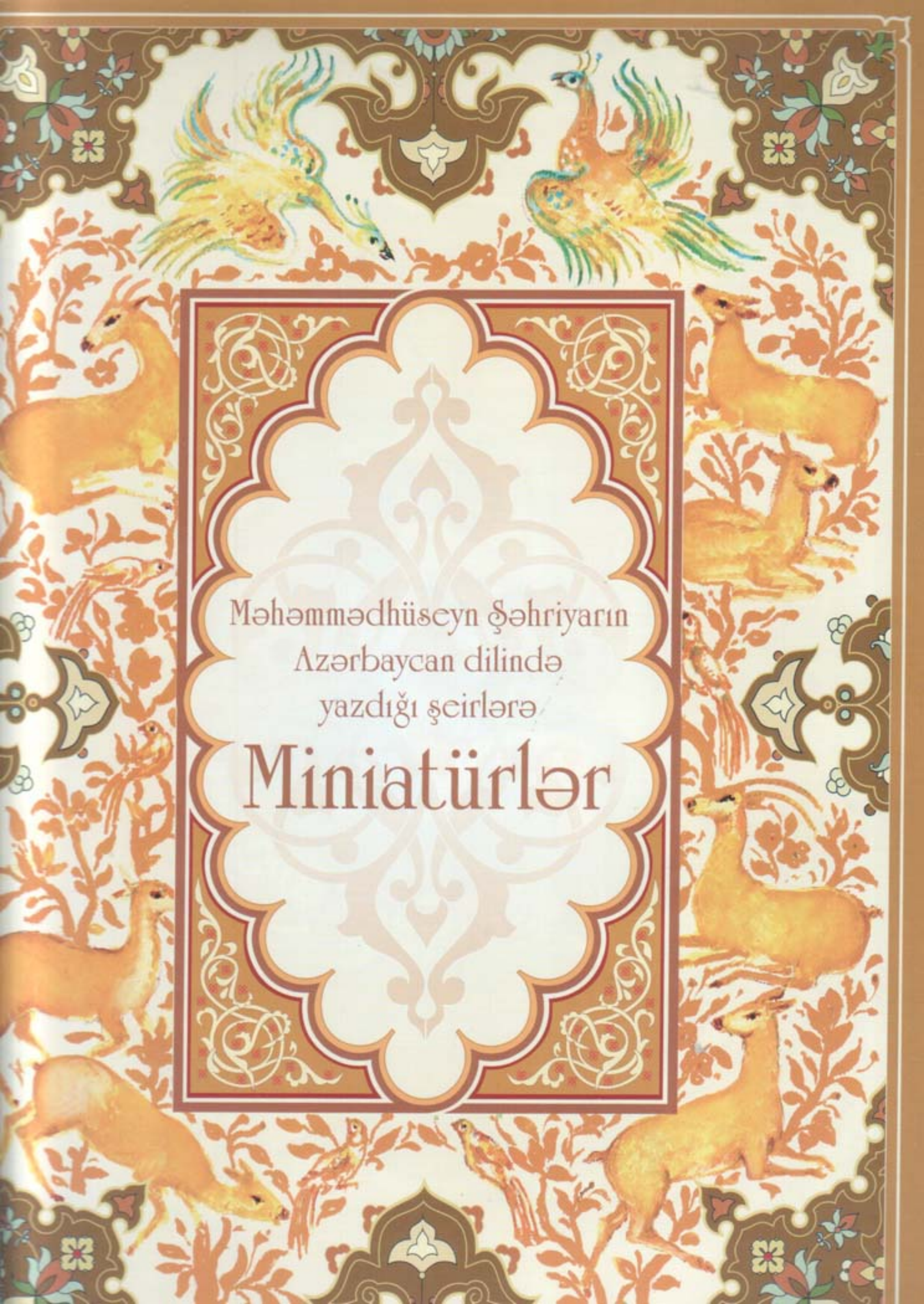

Bizdən sora kürsülərin tovunda,
Kəndin nağıllarında, söz-sovunda,
Qarı nənənin çaxmağında, qovunda,
Heydərbaba, özün qatar sözlərə,
İçki kimi xumar verər gözlərə.

Aşıq deyər: - Bir nazlı yar var imiş,
Eşqindən odlanıb yanar var imiş,
Bir sazlı-sözlü Şəhriyar var imiş,
Odlar sönüb, onun odu sönməyib,
Fələk çönüb, onun çarxı çönməyib.

Məhəmməd Hüseyin Şəhriyarın
Azərbaycan dilində
yazdığı şeirlərə

Miniaturlər

Yalan dünya

*Bu dünya fanidir, fani,
Bu dünyada qalan hanı?
Davud oğlu Süleymanı
Qızıl taxtdan salan dünya.*

Tikmədaşlı Xəstə Qasım

Sənin bəhrən yiyən kimdir?
Kiminkisən, yiyən kimdir?
Sənə doğru deyən kimdir?
Yalan dünya, yalan dünya!

Səni fərzanələr¹⁶ atdı,
Qapıb, divanələr tutdu,
Kimi aldı, kimi satdı,
Satan dünya, alan dünya.

Atı əzəl dağa saldıq,
Yorulduqca dalı qaldıq,
Atı satdıq, ulaq aldığımız,
Yəhər oldu palan, dünya.

Çatıb, səndən keçən keçdi,
Əcəl camın içən keçdi,
Olan oldu, keçən keçdi,
Nə istərdin olan, dünya.

Boğulaydın, doğan yerdə,
Doğub, xəlqi boğan yerdə,
Oğul nəşin oğan yerdə,
Ana zülfün yolan dünya.

Qazanıb, hey talanıbsan,
Qalanıb, hey çalanıbsan,
Əzəldən çalxalanıbsan,
Yenə də çalxalan, dünya.

Nənə qarnı ilk beşigün,
Qəbristanlıq son deşigün,
Nə içərün, nə eşigün,
Qaranlıq bir dalan dünya.

Səni bayquşlar alqışlar,
Dəli viranəni xoşlar,
Dolan əqlə səni boşlar,
İçi boşla dolan dünya.

Sənə Qarunlar aldandı,
Qızıldan təlli qallandı,
Batıb zülmatə quylandı,
Olub təlli qalan dünya.

Ocaq ikən sönənmişsən,
Çanaq ikən çönənmişsən,
Nə pis qarı nənəymişsən,
Nağıl, yalan-palan dünya.

Biri ayna, biri pasdır,
Biri aydın, biri kasdır,
Gecə toydur, səhər yasdır,
Gül açdıqda solan dünya.

İgidlərin başın yiyən,
Qocalar bozbaşın yiyən,
Qəbirlərin daşın yiyən,
Özü yenə qalan dünya.

Nə qandın, kim gül əkəndir?
Kim qılınctək qan tökəndir?
Teymur hələ kürəkəndir,
Çingiz canın alan dünya.

Yaman qurğu, yığılaydın,
Tufanlarda boğulaydın,
Nolaydı bir dağılaydın,
Bizi dərdə salan dünya!

۲۰۰۹

Qaçax nəbi

Dur qəfəs qapısını bir açax, Nəbi,
Qoşulaq quşlara bir uçax, Nəbi!

Qazamat istidi, yata bilmisən,
Analar beşiyin sata bilmisən,
Öz ata yurdunu ata bilmisən,
Qeyrətin qurbanı, ay qoçax Nəbi!

On beş il gavurun zülmünə dözdün,
O nəqşə çəkdisə, nəqşəsini pozdun,
Şimdi ki obadan-eldən əl üzdün,
Qəm yükün çatmışam, dur köçəx, Nəbi!

Dördbir dövrəmizi saldatlar aldı,
Qalalar ucaldı, qaranlıq saldı,
Zindanın işıqsız, günəşsiz qaldı,
Hümmətün ucadır, dam alçax, Nəbi!

Bir kəsin qalmayıb, yarı-yoldaşdan,
Qalsa da, fayşadır, doymaz oynaşdan,
Gecəli aşmalı bu dağdan, daşdan,
Zindanı qazmışam, dur qaçax, Nəbi!

Dedin bəs vətən də sabiq vətəndir,
Gördün ki, dostun yox, həpsi düşməndir,
Vətəndən qalan bir quru kövşəndir,
Ondan da əl çəkib, vaz keçəx, Nəbi!

Çöllərdə çəkmişdim vətən zillətin,
Gərəkmiş özün də çəkim qürbətini,
Qıradım vətənin ipini, ülfətini,
Cigərdən ayrılırmı bir pıçax, Nəbi!

Vətəndən doymuşam, məni qınama,
Dur gedək, bu xalqı artıq sınağa,
Dur görüm, bu ağac bənzir anama,
Telindən qoy qırım bir saçağ, Nəbi!

Haralı olmalı, bilə bilmədik,
Qanların ləkəsin silə bilmədik,
Bir də biz bu yana gələ bilmədik,
Arazın suyundan bir içəx, Nəbi,
Qeyrətün qurbanı, ay qoçağ Nəbi!

و اینجیل بودی کلا

Şair Məhəmməd Füzuli

Türki, farsı, ərəbidə nə fəzail varımış
Ki, Füzuli kimi bir şairi-fazil doğulur.
Şərhi-sədr ilə səhaif yazılır sinəsinə,
Leylətul-qədrə çatır, müshifi-nazil doğulur.
Səfəvinin qılıcı bu qələmə baxdı, dedi:
– Gəl əfazil yaradaq, yoxsa ərəzil doğulur.
Üç lisanda açılır məktəbi-Quran qapısı,
Bu məkatibdə ərəzildən əfazil doğulur.
Tuşeyi-həcci-ziyarət dolur əxlaqi-Rəsul,
Nazilə yol uzununu nazlı mənazil doğulur.
Şəhriyar bu gəmiyə əyləşəli Nuh kimi,
Gör nə tufan qoparır, bax nə zəlazil doğulur.
Fərdinin xidməti izzətlə qəbul olmalıdır,
Mənzilə izzət üçün, xadimi-mənzil doğulur.

Behcətabad xatirəsi

Ulduz sayaraq gözləmişəm hər gecəyarı,
Gec gəlmədedir yar, yenə olmuş gecəyarı.

Gözlər asılı, yox nə qaraltı, nə də bir səs,
Batmış qulağım, gör nə döşürməkdədi darı.

Bir quş - "ayığam", söyləyərək gahdan inildər,
Gahdan onu da yel deyə laylay huş aparı.

Yatmış hamı, bir Allah oyaqdı, daha bir mən,
Məndən aşağı kimsə yox, Ondan da yuxarı.

Qorxum budu, yar gəlməyə, birdən yarıla sübh,
Bağrım yarıılır, sübhüm, açılma, səni, Tarı!

Dan ulduzu istər çıxa, göz yalvarı, çıxma,
O çıxmasa da, ulduzumun yoxdu çıxarı.

Gəlməz, tanıram baxtımı, indi ağarar sübh,
Qaş beylə ağardıqca, daha baş da ağarı.

Eşqin ki qərarında vəfa olmayacaqmış,
Bilməm ki, təbiət niyə qoymuş bu qərarı?

Sanki xoruzun son banı xəncərdi, soxuldu,
Sinəmdə ürək varsa, kəsib-qırdı damarı.

Rişxəndlə qırcandı səhər, söylədi – “durma,
Can qorxusu var eşqin, uduzdun bu qumarı”.

Oldum qaragün, ayrılalı o sarı teldən,
Bunca qara günlərdi edən rəngimi sarı.

Əzbəs məni yarpaq kimi hicranla saraldıb,
Baxsan üzünə sanki qızılgüldü, qızarı.

Göz yaşları hər yerdən axarsa, məni tuşlar,
Dəryayə baxar, bəllidi, çayların axarı.

Mehrabi-şəfəqdə özümü səcdədə gördüm,
Qan içrə qəmim yox, üzüm olsun sənə sarı.

Eşqi var idi Şəhriyarın güllü-çiçəkli,
Əfsus, qara yel əsdi, xəzan oldu baharı.

Səhəndim¹⁷

Şah dağım, çal papağım, el dayağım, şanlı Səhəndim,
Başı tufanlı Səhəndim!

Başda Heydərbabatək qarla, qırovla qarışıbsan,
Son, ipək telli buludlarla üfüqdə sarışıbsan,
Savaşırkən barışıbsan.

Göydən ilham alalı, sirri səmavatə deyərsən,
Hələ ağ kürkü bürün, yazda yaşıl don da geyərsən,
Qoradan halva yeyərsən.

Döşlərində sonalar sinəsitək şux məmələrdə
Nə şirin çeşmələrin var.

O yaşıl telləri yel hörmədə, aynalı səhərdə,
İşvəli eşmələrin var.

Qoy yağış yağsa da, yağsın,
Sel olub axsa da, axsın,
Yanlarında dərələr var.

Qoy qələmqaşların uçsun fərələrlə, hamı baxsın,
Başlarında hörələr var, sıldırımlar, sərələr¹⁸ var.
O ətəklərdə nə qızlar yanağı lalələrin var,
Quzular otlayaraq, neydə nə xoş nalələrin var.
Ay kimi halələrin var.

Gül-çiçəkdən bəzənəndə nə gəlinlər kimi nazın,
Yel əsəndə o sulara nə dərin razu-niyazın,
Oynayar güllü qotazın.

Titrəyər saz telitək şaxələrin¹⁹ çayda, çəməndə,
Yel o tellərdə gəzəndə, nə Koroğlu çalı sazın.

Ördəyin xəlvət edib, göldə pərilərlə çiməndə
Qol-qanaddan ona ağ hölə²⁰ açar qəmzəli qazın,
Qış gedir, qoy gələ yazın.

Hələ novruzgülü var, qarçiçəyin²¹ var, gələcəklər,
Yel-yağışda yuyunub gün səpiləndə güləcəklər,
Üzlərin tez siləcəklər.

Qışda kəhlik həvəsilə çölə qaçdıqda cavanlar,
Qarda qaqqıldayaraq nazlı qələmqaşların olsun!
Yaz o döşlərdə nahar məndəsin açdıqda çobanlar,
Bollu südlü sürülər, dadlı qovurtmaşların olsun!

Ad alıb səndən o şair ki, sən ondan ad alırsan,
Ona hər dad verəsən, yüz o müqabil dad alırsan,
Tarıdan hər zad alırsan.

Adaş olduqda sən onla daha artıq ucalırsan,
O cəlalətdə Dəməvənd dağından bac alırsan,
Şer əlindən tac alırsan!

O da şerin, ədəbin Şah dağıdır, şanlı Səhəndi,
O da səntək atar ulduzlara şeiriylə kəməndi,
O da Simurqdan almaqdadı fəndi.
Şeir yazanda qələmindən baxasan nur səpələndi,
Sanki ulduzlar ələndi.

Söz deyəndə görəsən qatdı gülü, püstəni, qəndi,
Yaşasın şair əfəndi!

O nə şair ki, dağın vəsfinə misdaq²² onu gördüm,
Mən sənintək ucalıq məşqinə məşşaq²³ onu gördüm,
Eşqə, eşq əhlinə müştəq onu gördüm.
O nə şair ki, xəyal mərkəbinə²⁴ şov şığıyanda,
O nəhəng at ayağın tozlu buludlarda qoyanda,
Lülələnməkdədi yer-göy, necə tumar sarıyanda,
Görəcəksən o zamanda:

Nə zaman varsa, məkan varsa, kəsib-biçdi bir anda,
Keçəcəklər, gələcəklər nə bu yanda, nə o yanda,
Nə bilim qaldı hayanda?

Bax nə hörmət var onun öz demişi tük papağında,
Şəhriyarın tacı əymiş başı durmuş qabağında,
Başına sovrulan inci çarıq olmuş ayağında,
Vəhydir şeri, mələklərdi pıçıldar qulağında,
Ayələrdir dodağında.

O da dağlar kimi, şənində nə yazsam, yaraşandır,
O da zalım qoparan qarla, küləklə duruşandır,
Quduza, zalimə qarşı sinə gərmiş, vuruşandır,
Quduzun kürkünə zalim birələrtək daraşandır,
Amma vəchində²⁵ fağır xalqı əyilmiş soruşandır.
Qara millətdə hünər bulsa, hünərlə araşandır,
Qaralarla qarışandır, sarışandır.

Gecə Həqqin gözüdür, Tur törətmiş ocağında,
Əriyib yağıtək, ürəklərdi yanırıqlar çırağında,
Mey, məhəbbətdən içib, lalə bitibdir yanağında,
O bir oğlan ki, pərilər su içərlər çanağında,
İnci qaynar bulağında.

Təbi bir söygülü bülbül ki, oxur gül budağında,
Sarı sünbül qucağında.

Sular əfsanədi, söylər onun əfsunlu bağında,
Səhərin çənli çağında.

Şairin zövqü nə əfsunlu, nə əfsanəli bağlar,
Ay nə bağlar ki, "Əlif leyli"²⁶ də əfsanədə bağlar.
Od yaxıb, dağları dağlar,
Gül gülərsə, bulaq ağlar.

Şairin aləmi ölməz, ona aləmdə zəval yox,
Arzular orda nə xatırlaya imkandı, mahal yox,

Baği-Cənnət kimi orda “bu haramdır, bu halal” yox.
O məhəbbətdə məlal yox,
Orda haldır, daha qal yox!

Gecələr orda gümüşdəndi, qızıldan nə günüzlər,
Nə zümürürd kimi dağlardı, nə mərmər kimi düzlər,
Nə qızıl telli inəklər, nə ala gözlü öküzlər,
Nə gözəl ay kimi üzlər!

Gül ağacları nə tavus kimi çətrin açıb əlvən,
Hillə karvanıdı²⁷, çöllər bəzənər sürsə bu karvan,
Dəvə karvanıdı dağlar, yükü atlasdı bu heyvan,
Sabirin şəhrinə doğru qatarı çəkmədə sərvan,
O xəyalımdakı Şirvan!

Orda qar da yağar, amma ki güllər sola bilməz,
Bu təbiət o tərəvətdə, məhaldır, ola bilməz,
Ömür peymanəsi orda dola bilməz.
O üfüqlərdə baxarsan nə dənizlər, nə boğazlar,
Nə pərilər kimi qu quşları uçmaqda, nə qazlar,
Göldə çimməkdə nə qızlar.

Balıq ulduz kimi göllərdə, dənizlərdə parıldar,
Abşar²⁸ mirvarısın sel kimi tökdükdə xarıldar,
Yel küşüldər, su şarıldar.

Qəsrlər vardı qızıldan, qalalar vardı əqiqdən,
Rəfayel tablosutək səhnələri “Əhdi-ətiq”dən²⁹,
Doymasan köhnə rəfiqdən.

Cənnətin bağlarıtək bağlarınınin hurü-qüsuri³⁰,
Düzülüb qürfədə³¹, eyvanda cəvahir kimi huri,
Əldə huriləriniin cami-biluri,
Tüngünün³² gül kimi “səhbayi-təhur”i³³.

Nə maraqlar ki, ayıq gözlərə röyadı deyərsən.
Nə şəfəqlər ki, dərin baxmada dəryadı deyərsən,
Uyduran cənnəti-məvadı deyərsən!

Zöhrənin qəsri brilyan, hasarı nərdəsi³⁴ yaqut,
Qəsri-cadudu, mühəndisləri Harut ilə Marut³⁵,
Orda Mani³⁶ dayanıb, qalmış o surətlərə məbhut³⁷.
Qapı qulluqçusu Harut!

Orda şerü-muzikin mənbəyi, sərçəşmədi qaynar,
Nə pərilər kimi fəvvarədən əfşan olub oynar,
Şair ancaq onu anlar!

Dolu məhtab³⁸ kimi istəxrdi³⁹ fəvvarələrilə,
Mələkə orda çimir ay kimi məhparələrilə,
Güllü güşvarələrilə⁴⁰,

Şerü-musiqi şabaş olmada əfşandı, pərişan,
Sanki ağ şahıdı olmaqda gəlin başına əfşan,
Nə gəlinlər ki, nə ənnik üzə sürtərlə, nə kirşan,
Yaxa nə tülkü, nə dovşan.

Ağ pərilər sarı köynəkli buludlardan enirlər,
Süd gölündə mələkə ilə çimirkən sevinirlər,
Sevinirlər, öyünürlər.

Qavzananda hərə əldə dolu bir cam aparırlar,
Sanki cəngilərə, şairlərə ilham aparırlar,
Dərya qızlarına peyğam⁴¹ aparırlar.

Dənizin örtüyü mavi, üfünün səqfi səmavi,
Aynadı hər nə baxırsan; yer olub göylə müsavi⁴²,
Qərq onun şerinə ravi.

Qürfələr ay-bulud altında olantək görünürlər,
Göz açıb-yumma, çıraqlar kimi, yandıqda sönürlər,
Səhnələr çərxi-fələktək burulub gah da çönürlər,
Kölgəliklər sürünürlər.

Zöhrə eyvanda ilahə geyimində görünərkən,
Baxasan Hafizi də orda cəlalətlə görərsən,
Nə seversən!

Gah görən Hafiz-Şiraz ilə eyvanda durublar,
Gah görən ortada şətrənc⁴³ qurarkən, oturublar,
Gah görən saz ilə, avaz ilə əyləncə qurublar,
Sanki sağər⁴⁴ də vurublar.

Xacə əlhan oxuyanda, hamı işdən dayanırlar,
O nəvalərlə pərilər gah uyub, gah oyanırlar,
Lalələr şöləsi əlvan şişə rəngi boyanırlar,
Nə xumar gözlə yanırırlar.

Qanad istər bu fəza, qoy qala tərlanlı Səhəndim,
Eşit öz qissəmi, dəstanımı, dəstanlı Səhəndim:
Səni Heydərbaba ol nərələrilə çağıranda,
O səfil, darda qalan, tülkü qovan şir bağıranda,
Şeytanın şillağa qalxan qatırı noxta qıranda,
“Dədə Qorqud” səsin aldım, dedim arxamdı, inandım,
Arxa durduqda Səhəndim, Savalantək havalandım,
Selə qarşı qovalandım.

Coşqunun da qanı coşdı, mənə bir haylı səs oldu,
Hər səsiz bir nəfəs oldu.

Bakı dağları da hay verdi səsə, qiyha ucaldı,
O tayın nərələri sanki bu taydan da bac aldı,
Qurd acaldıqca qocaldı.

Rahimin⁴⁵ nərəsi qovzandı, deyən toplar atıldı,
Sel gəlib nəhrə qatıldı.
Rustəmin topları səsləndi, deyən bomlar açıldı,
Bizə gül, qonça saçıldı.

- Qorxma, gəldim, - deyə səslərdə mənə can dedi, qardaş,
Mənə “can-can” deyərək, düşməne “qan-qan” dedi, qardaş,
Şəhriyar söyləmədən gah mənə “sultan” dedi, qardaş.
Mənə də canım çığırıb: “can sənə qurban” dedi, qardaş.
Yaşa, oğlan! Sizə dağdan dəli ceyran dedi, qardaş,
El sizə qaplan dedi, qardaş.

Dağ sizə aslan dedi, qardaş.

Dağlı Heydərbabanın arxası hər yerdə dağ oldu,
Dağa dağlar dayaq oldu,

Arazım ayna çırağ qoymada aydın şəfəq oldu,
O tayın nərəsi qovzandı, ürəklər qulaq oldu,
Yenə "qardaş" deyərək, qaçmada başlar ayaq oldu,
Qaçdıq, üzləşdik Arazda, yenə gözlər bulaq oldu,
Yenə qəmlər qalaq oldu.

Yenə qardaşsayağı sözlərimiz birsayaq oldu,
Vəsl iyin almada, əl çatmadı, eşqim damaq oldu,
Hələlik qəm saralarkən qaralar döndü ağ oldu,
Arazın süd gölü daşdı, qayalıqlar da bağ oldu,
Sarı sünbüllərə zülf içrə oraqlar daraq oldu,
Yoncalıqlar yenə bildirçinə yay-yaz yataq oldu.

Lalə bitdi, yanaq oldu,
Qonça güldü, dodaq oldu,
Nə sol oldu, nə sağ oldu,
Hamısı birsayaq oldu.

Elimi, arxamı görükdə zalım ovçu qısıldı,
Sel kimi zülmi basıldı, zinə arx oldu, kəsildi.
Gül gözündən yaşı sildi,
Tor quran ovçu atın qovmada sındı, geri qaldı,
Özü getdi, toru qaldı.

Amma Heydərbaba da bildi ki, biztək hamı dağlar,
Bağlanıb qol-qola zəncirə, buludlar odur ağlar,
Nə bilim, bəlkə təbiət özü namərdə gün ağlar,
Əyri yolları açarkən, düz olan qolları bağlar,
Saf olan sinəni dağlar!

Dağların hər nə qoçu, tərlandı, ceyranı, maralı,
Hamı düşkün, hamı pozğun, sinələr dağlı, yaralı,
Gül açan yerdə saralı.

Amma zənn etmə ki, dağlar yenə qalxan olacaqdır,
Məhşər olmaqdadı, bunlar daha vulkan olacaqdır,
Zülm dünyası yanarkən də tilit qan olacaqdır,
Vay!.. Nə tufan olacaqdır!

Dedin: – Azər elinin bir əbədi nisgiliyəm mən,
Nisgil olsam da, gülüm, bir əbədi sevgiliyəm mən,
El məni atsa da, öz gülşənimin bülbülüyəm mən,
Elimin farsıca da dərđini söylər diliyəm mən,
Dinə doğru nə qaranlıq isə el məşəliyəm mən,
Əbədiyyət gülüyəm mən.

Nisgil ol çərçiyə qalsın ki, cəvahir nədi, qanmır,
Mədəniyyət dəbin eyilir bədəviyyət, bir üsanmır,
Gün gedir, az qala batsın, gecəsindən bir oyanmır,
Bir öz əhvalına yanmır!

Atar insanlığı, amma yalan ənsabı atammaz,
Fitnə qovzanmasa bir gün, gecə asudə yatammaz,
Başı başlara qatammaz.

Amma məndən sarı sən arxayın ol, şanlı Səhəndim,
Dəli ceyranlı Səhəndim.

Mən daha ərşi-əla kölgəsitək başda tacım var,
Əldə Musa kimi Firona qənim bir ağacım var,
Hərəcim⁴⁶ yox, fərəcim⁴⁷ var,

Mən Əli oğluyam, azadələrin mərdi, muradı,
O qaranlıqlara məşəl, o işıqlıqlara hadi⁴⁸,
Həqqə, imanə münadi⁴⁹.

Başda sınımaz sipərim, əldə kütəlməz qılıcım var.

Aman ayrılıq!

Bizi yandırır yaman ayrılıq,
Bu darıxdıran duman ayrılıq,
Başa sovurur saman ayrılıq,
Aman ayrılıq, aman ayrılıq!
Aman ayrılıq, aman ayrılıq!

Bir gözün açar, bir gözün yumar,
Arazı sərin gördükdə umar,
Xəzəri dərin gördükcə cumar,
Qəm dəryasına cuman ayrılıq,
Aman ayrılıq, aman ayrılıq!

Arazım vursun baş daşdan-daşa,
Göz yaşı gərək başlardan aşa,
Necə yad olsun qardaş-qardaşa?
Nə din qanır, nə iman ayrılıq,
Aman ayrılıq, aman ayrılıq!

Göylərin Günün, Ayın gizlədir,
Ulduz axdırır, sayın gizlədir,
Oxunu atır, yayın gizlədir,
Qəddimi edib kaman ayrılıq,
Aman ayrılıq, aman ayrılıq!

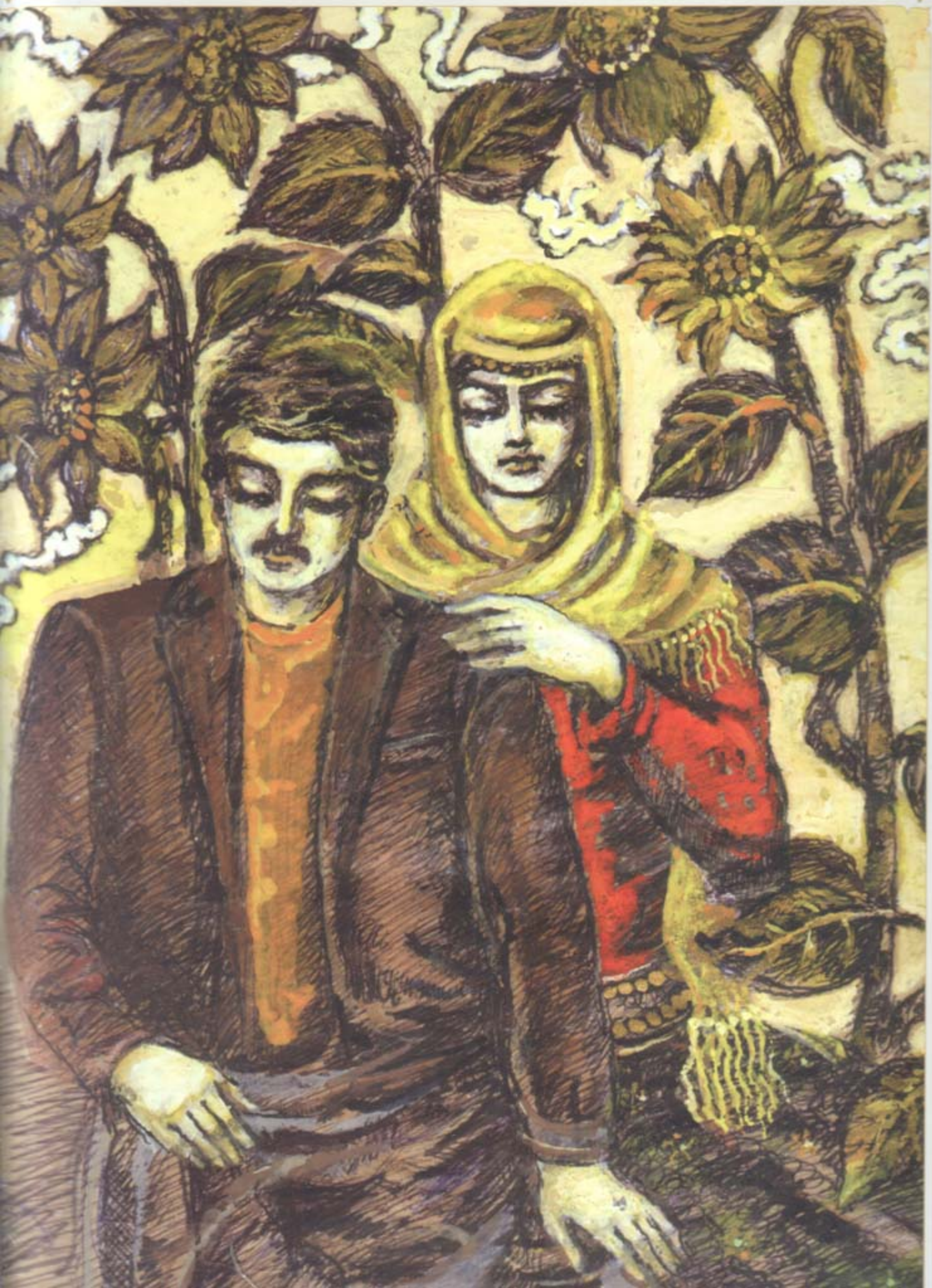
Ayrılıq gələ, bir kərəm qıla,
Bir neçə gün də bizdən ayrıla,
Qəm də bir biztək sova-sovrula,
Hanı bir belə güman ayrılıq,
Aman ayrılıq, aman ayrılıq!

Dedim: ayrılıq, qınama məni,
Səni görmüşəm ellər düşməni,
Yüz min kərrə də sınaşam səni,
Haman ayrılıq, haman ayrılıq,
Aman ayrılıq, aman ayrılıq!

Sən unutsan da, Süleyman, məni,
Unutmayacaq Şəhriyar səni,
Yaz gələr, bülbül qapsar çəməni,
İndilik sevsin zaman ayrılıq,
Aman ayrılıq, aman ayrılıq!

Amansız gözün yuman ayrılıq,
Can cızlığından uman ayrılıq,
Nə qəmli yazar roman ayrılıq,
İllərə salan duman ayrılıq,
Aman ayrılıq, aman ayrılıq!

Gözüm aydın

Gözüm aydın, görürəm sevgili qardaşlarımı,
Basmışam bağrıma öz doğma qarındaşlarımı.
Açmışam qolları xəlqimlə üzük həlqəsitək,
Salmışam həlqəyə qiymətli üzük qaşlarımı.
Fələyin çərxini sındırmışam əvvəl daşda,
Ətəyimdə hələ də saxlamışam daşlarımı.
Açmışam qərnimizin bağlı qalan yollarını,
Tapmışam yüz sənə qürbətdəki yoldaşlarımı.
Bu Süleymandı yanımda, görəsən, mən inanım?
Gah açıb, gah qıyırım gözlərimi, qaşlarımı.
Yığışın, şənlik edək, qərnimizin bayramıdır,
Sil gözümdən bu yüz ildən bəri göz yaşlarımı.
Yüz yaşım olsa da, olsun, yox üzümdə qırışım,
Cavanam, kim nə bilir, gizlədirəm yaşlarımı.
Qoçu qurbanlarımı kəsdi vətən oynaşımız,
Qanımı xeyrat edərkən yedi bozbaşlarımı.
Ana oynaşını qeyrət gözü görsə, kor olur,
Mən nə gözlə görə billəm vətən oynaşlarını.
Gedəlim, Qafqaz uşaqlarını təclil⁵⁰ edəlim,
Şəhriyarım, dara saqqallarımı, saşlarımı.

Məcnun

Məcnun ilə mən məktəbi-eşq içrə oxurduq,
Mən Müshəfi xətm etdim, o, "Vəl-leyli"də qaldı.
Bir gün də eşitdik ki, düşüb çöllərə Məcnun,
"Vəl-leyl" olub virdi, cavankən də qocaldı.
Bir gün də xəbər gəldi ki, vəl-Leylisi ilə
Can verdi, cahan içrə yaman vəlvələ saldı.

Qəm basdı qəlyanımı

Qışın qərə qeyidi alıb mənim canımı,
Xortdan deyib qocalıq, kəsib mənim yanımı.
Bu siqar da zəlitək düşüb mənim canıma,
Dodaq-dodağa qoyub sorur mənim qanımı.
Sazaq sazın quraraq, qulaqdı sanki, burur,
Çəkibdir ipliyimi, qırıbdı qeytanımı.
Yenə qışın qoşunu payız marşın çalaraq,
Kərdimdə varsa, biçər lələmi, reyhanımı.
“Üşüdüm, ha, üşüdüm” - deyir mənim dərdimi,
Kürsü tovun⁵¹ itirib, axtarır dərmanımı.
Payızlamış zəmiyəm, vəryan mənə nə gərək,
Dönərgə döndərəcək döndükcə vəryanımı.
Qoy çalxasın bizi bu zəmanə nehrə kimi,
Mənim südüm çürüyüb, turşutsun ayranımı.
Hünər dilin, qələmim işdən salan, məni də
İşdən salıb, itirib pak adımı-sanımı.

Heydərbaba yolutək yol bağlanıb üzümə,
Ovçu fələk ovlayıb sürüylə ceyranımı.
Nazlı yarım gedəli sönüb mənim çıraqım⁵²,
Xan varsa da, nə karı, evin ki yox xanımı.
Məryəm köçüb gedibən, Şəhrzadım⁵³ da gedir,
Fələk əlimdən alır dürrümü, mərcanımı.
Yetimtək üz-gözümü neybət⁵⁴ basıb, basacaq.
Yaman qarışdıracaq səlqəmi, səhmanımı.
Nə diz var ki sürünüm, nə üz var ki qaydım,
Nə yük qalıb, nə yabı, soyublar karvanımı.
Eldən məni qocalıq azğın salıb, salacaq,
İtirdi Təbrizimi, uduzdu Tehranımı.
Bizim çayxanamız da çay tökəndə qonağa,
Doldurdu zərdab ilə, mənim də fincanımı.
Qəlyanla, Şəhriyarım, qaldır qəmi, baxalım,
Mən də xoruldadıram, qəm basdı qəlyanımı.

Bədöy at

Bədöy minib, ay bədöy bəsləyənlər,

Bədöydə nişanə neçə gərəkdi.

Fırxırıb, çımxırıb çub⁵⁵ şığıyanda

Ceyrantək tullanıb keçə gərəkdi.

Uzaq qaraltısı qarışqadısa,

Qulaxlar şaxlanıb seçə gərəkdi.

Dırnağı altında daş-qum, dağ-dərə,

Döşənib yumuşaq keçə gərəkdi.

Səlqəli bal pətək saxlıyanındır,

Mənim də şan balım beçə gərəkdi.

Qəzəllər

Azərbaycan dilində

Azərbaycan gözəlinə (Naz eyləmişən)

Çoxlar incikdi ki, sən onlara naz eyləmişən,
Mən də incik ki, mənim nazımı az eyləmişən.

Etmisən nazı bu viranə könüldə sultan,
Evin abad ola, dərvişə niyaz eyləmişən.

Hər baxışda çaliban kirpiyi mizrab kimi,
Bir qulaq ver, bu sınıq könlü nə saz eyləmişən.

Başdan aç yaylığı, əfşan eylə süsən-sünbül,
Sən bizim bayramımızsan, qışı yaz eyləmişən.

Sən gün ol, qoy qəmimiz dağda qar olsun, ərisin,
Mənim ancaq işimi suzū-güdaz⁵⁶ eyləmişən.

Mən bu mənada qəzəl yazmağa halım yox idi,
Sən cocuqtək qocanı firfirabaz eyləmişən.

Kakili başda burub, eyləmişən tac kimi,
O qızıl saçdan ona güllü qotaz eyləmişən.

Sinə bir dəşti-Muğandır, quzu yan-yanə yatıb,
Mənim ağlar gözümü orda Araz eyləmişən.

Bu gözəllik ki cəhanda sənə vermiş Tanrı,
Hər qədər naz eləsən, eylə ki, az eyləmişən.

Məni bu suz ilə atdın, aralandın, bilirəm,
Aranı bir para namərd ilə saz eyləmişən.

Dəstəmaz eylədiyən çeşmə Məsiha qanıdır,
Bilmirəm hansı kəlisədə namaz eyləmişən.

Mən Əşiran oxusam, pəncə Əraq üstə gəzər,
Gözəlim, türk olalı, tərki-Hicaz eyləmişən.

Təzə şair, bu dəniz hər nə baxırsan dibi yox,
Çox uzatsan boğazı, ördəyi qaz eyləmişən.

Bəs ki zülfü-xəttü-xalın qopalağın götdün,
Zülfəlinin başını az qala daz eyləmişən.

Gəl! Mənim istədiyim Kəbə yıxılmaz, ucalar,
Başda da kəc⁵⁷ gedəsən, dibdə tərəz eyləmişən.

Xəttü-xalından alıb məşqimi, Quran yazaram,
Bu həqiqətlə məni əhli-məcəz eyləmişən.

Məni dan ulduzu, yaxşı tanırsan ki, səhər
Üfüqi xəlvət edib razü-niyaz eyləmişən.

Şəhriyar darda qalıb, dağda daşa daldalanıb,
Özün insaf elə, Məhmudi Ayaz eyləmişən.

Tərsa⁵⁸ balası

Getmə tərsa balası, mən də sənə sayə gəlim,
Damənindən⁵⁹ yapışım, mən də kəlisaya gəlim.

Ya sən İslamı qəbul eylə, mənim dinimə gəl,
Ya ki təlim elə, mən məzhəbi-İsayə gəlim.

İzin ver toy gecəsi mən də sənə dayə gəlim,
Əl qatanda sənə məşşatə təmaşayə gəlim.

Sən bu məhtab gecəsi seyrə çıxan bir sərvi ol,
İzin ver, mən də dalınca sürünüb sayə gəlim.

Mənə də baxdın o şəhla gözümlə, mən qaragün,
Cürətim olmadı bir kəlmə təmənnayə gəlim.

Mən cəhənnəmdə də baş yastığa qoysam sən ilə,
Heç ayılmam ki, durub cənnəti-məvayə gəlim.

Nənə qarnında da sənle əkiz olsaydım əgər,
İstəməzdim doğulub bir də bu dünyayə gəlim.

Sən yatıb cənnəti rüyədə görəndə gecələr,
Mən də cənnətdə quş ollam ki, o rüyayə gəlim,

Qıtlıq illər yağışıtək quruyub göz yaşımız,
Kuyi-eşqində gərək bir də müsəllayə⁶⁰ gəlim.

Sən də səhrayə marallar kimi bir çıx, nolu ki,
Mən də bir seydə⁶¹ çıxanlar kimi səhrayə gəlim.

Allahından sən əgər qorxmayıb olsan, tərsa,
Qorxuram mən də dönüb dini-Məsihayə gəlim.

Şeyx Sənan kimi donquz otarıb illərcə,
Səni bir görmək üçün Məbədi-tərsayə gəlim.

Yox, sənəm, anlamadım, anlamadım, haşa mən,
Buraxım məscidimi, sənlə kəlisayə gəlim?

Gəl çıxacaq Turi-təcəllayə, sən ol cilveyi-Tur,
Mən də Musa kimi, o Tura təəcəllayə gəlim.

Şirdir Şəhriyarın şeri, əlində şəmşir,
Kim deyər mən belə şir ilə dəvayə gəlim?

İki qardaş arasında

Hökmdür hakimə ta hökm edə fərraş arasında,
Bölələr yağ-balı fərraşilə ağbaş arasında.

Aş içəndə üləma az qalır udsun qaşığın da,
Neyləsin, şəkk eləyib qaşiq ilə aş arasında.

Tapsa millət yavan aş, özləri bozbaşı yesinlər,
Yenə bir nisbət olar aşilə bozbaş arasında.

Göz yaşımın, ay Araz, qoyma gözüm baxsa da görsün,
Nə yaman pərdə çəkibsən iki qardaş arasında!

Demə dağ-daşdı, Süleyman, səni məndən ayıran şey,
Bir çibandır ki, çıxıbdır gözilən qaş arasında.

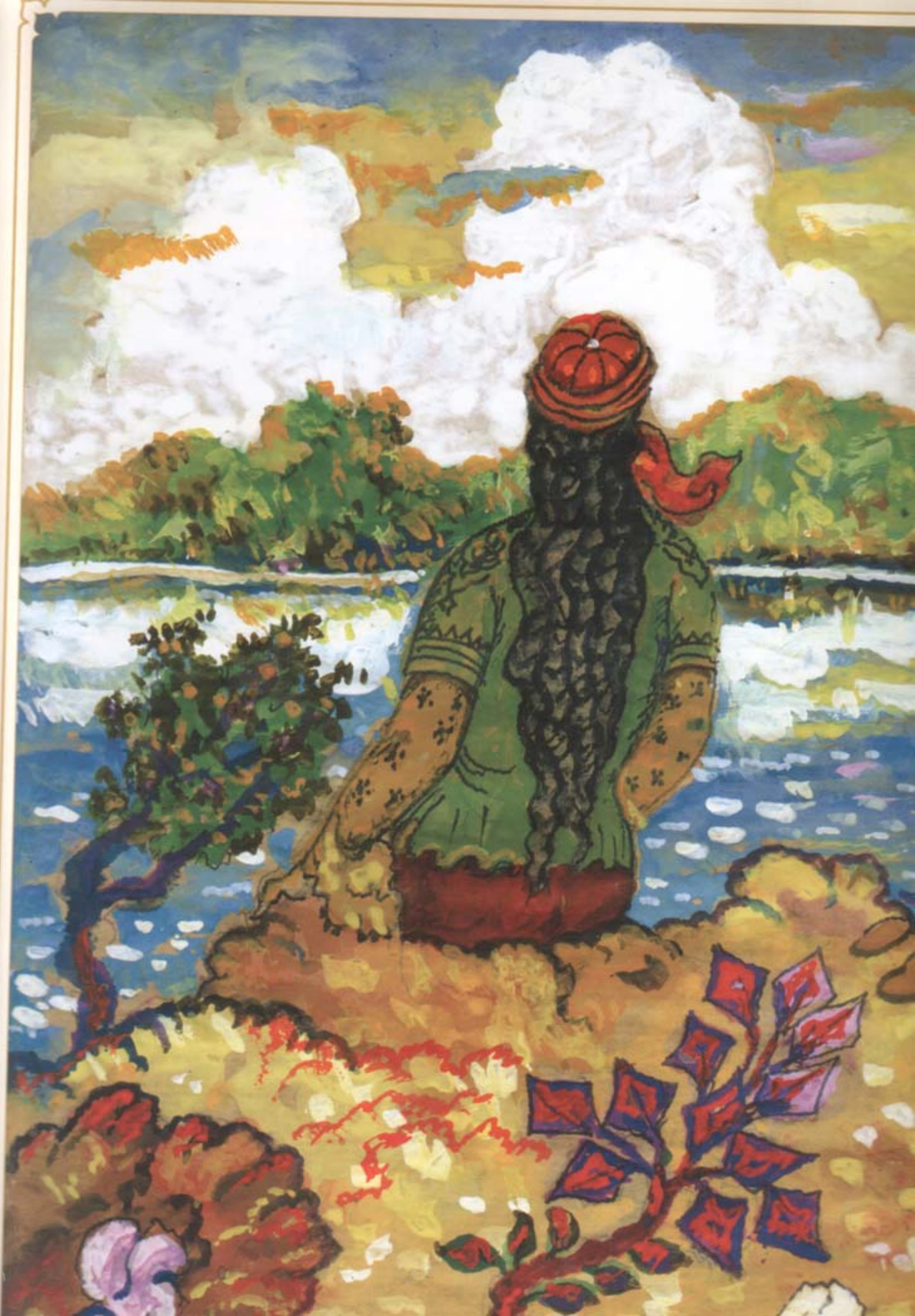
Ağ göyərçin, nə rəvadır ki, işıqlıq quşu səntək,
Yata bayquş yuvasında, qala xəffaş⁶² arasında.

Gör necə qızları, övrətləri saillik edirlər,
Millətin namusudur, fırlanır övbaş⁶³ arasında.

Xalqı dartıbla dəyirman daşıtək dağları ilə,
Bizi dartanda qalaydı əli bir daş arasında.

Şəhriyarın yazan əşarı uzaqdan tanıram mən,
Bir uyuşmaq dəxi var nəqş ilə nəqqaş arasında.

O taydan gələnə

Vətəndən ayrı düşən evladım, qayıt vətənə,
Qayıt ki, göz yola tikmiş anan qayıtdı sənə.

Anan səni itirib, axtarıb yenə tapdı,
Deyir: bala, sayıq ol, tapdığın itirmə yenə.

Cəvahiri itənin dərđini kimə deyəsən,
Yenə tapılsa, deyin bəs cəvahiri itənə.

Xəzanda ol qara yel bülbülə dedi: qoy get,
Gül ilə qaldı görüş, ölməsək, göy ot bitənə.

Göy ot bitib, gül açıb, yaz gəlib, oxur qazalaq,
Qışı çıxardıb uşaqlar, qaçilla çay-çəmənə.

Sənin tanışlarının çoxları qabaqda gedib,
Dalı qalan elə bir təkçə münhəsirdi⁶⁴ mənə.

Sənə tanış qalan olsa mənim kimi qocalar,
Olar da sən gedən illərdə körpə bir ətənə.

Gül əkmədə qoca bağban, bükülsə bel, nə qəmin?
Dalınca rəhmət oxurlar bu gülləri əkənə.

Mənim də qədrimi bil, gül başın tikan saxlar,
Canın da, ta diridir, ehtiyacı var bədənə.

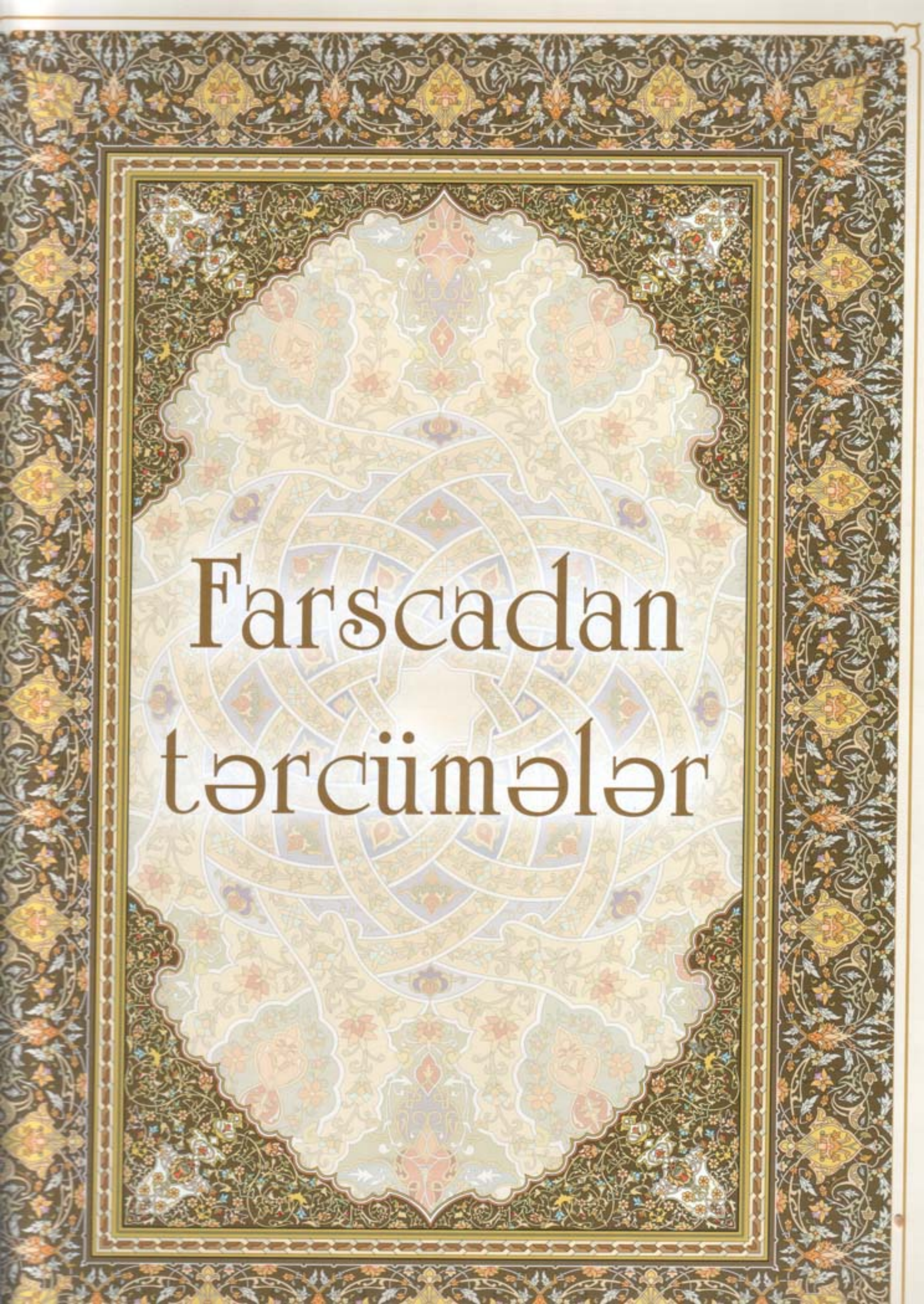
Adın nə qoysa qoyub, şeytan əslidir bu gədə,
Sadizmi var, nə sənə rəhmi var onun, nə mənə.

Əcinnətək təmiz insanları kəsib-biçdi,
Bizim cəzirəmizi qoydu xali əz səkənə.

O, Allahın danıb, öz nəfsinə tərəhhümü⁶⁵ yox,
Desən də bu nədi, oğlum, deyər: əmi, sənə nə?

O taylı, sizensiz olan yerdə Şəhriyar qəzəli
Oxunsa da, elə bil müşgü yollusan Xütənə.

Farscadan
tərcümələr

Əbədi xəzan

Günəşim, ay üzlü yarım məni dərdə yar edibdir,
Niyə bəs qəmilə, Yarəb, məni beylə zar edibdir?

Demə, aşiqin bəlası fəqət ayrılıqdı ancaq,
Məni vəslin intizarı əcəb intizar edibdir.

Bu cavanlığın meyindən belə sərxoş olmusan sən,
Görə bilmisən ki, həsrət məni də xumar edibdir.

Elə sanma Xosrovun var yenə də şikarə meyli,
Bu kəməndi-zülfü-Şirin həvəsi şikar edibdir.

İti kirpiyin bir iynə, sapı öz telindən olsun,
Yaralı könül həyatın sənə etibar edibdir.

Elə bil şikəstə sazam, acı keçmişin xəyalı,
Məni sevgilim özündən sənə yadigar edibdir.

Qəmi-ruzigara söylə, məni öz halımda qoysun,
Məni böylə qəm əsiri, qəmi-ruzigar edibdir.

Demə, arzumun baharı əbədi xəzanə məhkum,
Nə qəm ol xəzanə ki, yaz onu tarimar edibdir?!

Ürəyim yanan ocaqtək yenə odlu sözlər istər,
Alışan, yanan bu qəlbim məni Şəhriyar edibdir.

Hicran çəkmişəm

Naz ilə çəkmə damən, hicran çəkmişəm, gülüm,
Rəqiblərin nazını yaman çəkmişəm, gülüm.

Bəlkə Yusif⁶⁶ sayaqı əzizləyə bu həyat,
Bir ömür onun kimi zindan çəkmişəm, gülüm.

Gözlərimə bir daha rəva bilmə göz yaşın,
Bu gözlərdən bir ömür ümman çəkmişəm, gülüm.

Başını çiynimə qoy, sinəm üstə əlini,
Həsərətində, qəmində yüz can çəkmişəm, gülüm,

Daha keçib-keçənlər, soruşma həyatımı,
Sənsiz mən əl ömürdən çoxdan çəkmişəm, gülüm,

Sənin eşqin, həsrətin hələ bir yana dursun,
Amansız ruzigardan aman çəkmişəm, gülüm.

Xəyalımda o qədər sənə pay göndərmişəm,
Bu boş qalan süfrəmə mehman çəkmişəm, gülüm.

Təkcə hicran qəmimi mənim dərdim, möhnətim?
Alçaqlar minnətini hər an çəkmişəm, gülüm.

Ey diş çəkib ağrıdan səhərəcən yatmayan,
Danış bu hekayəti, dəndan⁶⁷ çəkmişəm, gülüm.

Könlümün lövhəsində səndən özgə heç nə yox,
Bu nəqşo-nigarımı ondan çəkmişəm, gülüm.

Kimsəyə baş əyməmiş uca təbin, Şəhriyar,
Qənaət yollarında karvan çəkmişəm, gülüm.

Tufan şamı

Uzun illərdi könül şam kimi odlarda yanır,
Eşqi pərvanədən öyrənmiş o, əyləncə sanır.

Hanı nur çeşməsi, ey zülmətə dönmüş gecələr!
Canım atəşlər içində necə gör qarşalanır.

Dikmişəm göz üzünə, sanma təəccüblü bunu,
Könlüm uymur iki dünyaya, o müjganı anır.

Heç zaman sönməyəcək atəşimiz çox itidir,
Güclü tufan kimi göz yaşlarımız dalğalanır.

Səpim ətrafına göz yaşlarımı, sevgili yar!
Gör könül qanı ilə gözdə necə dürr yaranır!

Zülfünü bir yana çəksəm, görünər aytək üzün,
Bu hünər badi-səbadəndi, bu eldə dolanır.

Qəlbimin Yusifi ki, olmuş əsiri qəminin,
Vermərəm mən iki dünyaya bunu, yar inanır.

Şəhriyar, köhnə hərifdir bu fələk, mən uşağam,
Könlümü şahmat edib, gör necə əyləncə sanır.

Yanıqlı saz

Ələ al, şövq ilə çal qəlbi yaxan saz bu gecə,
Göz yaşım axsın, olum saz ilə dəmsaz bu gecə.

Qəlbimin dərđini sazın sənin izhar eləyir,
Sanma ki vardır əlindən gileyim az bu gecə.

Qəfəsində sinəmin quş kimi nalandı könül,
Bülbülü-sazını gördükdə həməvaz bu gecə.

Sazın hər pərdəsi min raz eləyibdir pünhan,
Qorxuram qalmaya heç pərdədə bir raz bu gecə.

Yandı, ey şux, sənin şəm üzünün atəşinə,
Oldu pərvanə könül, eylədi pərvaz bu gecə.

Nazənin, gülşəninə gəldim edim razu niyaz,
Məni məftun elədi, sevdiciyim, naz bu gecə.

Şövqi-vəsli-çəmənində sənin, ey mayeyi-naz,
Təbimin bülbülüdür qafiyəpərdaz bu gecə.

Tökdü ulduz kimi göz yaşları, gəldi qapına
Şəhriyar vəslin üçün, dilbəri-tənnaz, bu gecə.

Kəc bəxt

Nəzərim onda ki ol türreyi-tərrarə⁶⁸ düşər,
Bu məhəbbətzədə könlün guzəri⁶⁹ darə düşər.

Guzərin düşdü, gülüm, indi də bazarə tərəf,
Qorxuram razi-nihanım da bu bazarə düşər.

O qara zülfünü qoyma tuta aytək üzünü,
Əfitək kölgə salar, ay üzünə qarə düşər.

Tar-züfünlə o mehrab qaşını görsə əgər,
Həvəsi söylə kimin kilsəyə, zünnarə düşər.

Kim səri-züfünlə uymuşsa, bilir halımızı,
Dərclinin dərdini çəkmək yenə qəmzarə düşər.

Şəmə pərvanənin, əlbəttə, olur söhbəti xoş,
Dərd ola onda ki, yar söhbəti əğyarə düşər.

Kuyinə düşsə güzarım, gözəlim, incimə, gəl,
Gülün hər yerdə, bilirsən, ətəyi xarə düşər.

Saqinin nərgisinin məsti olub məclisimiz,
Şəhriyar, burda utanmaq yazıq huşyarə düşər.

Bir gecə Qəmərle

Gözün kor olsun, ey göylər, bu gün nazlı Qəmər burda,
Gecə ta sübhədək bəh-bəh, xoşavazlı Qəmər burda.

Dilimdən söyləyin siz tez, fələk qoy arxayın olsun,
Gəzib-axtarmasın nahəq, qonaqdır ay, qəmər burda.

O xoş səsli gözəl Qumru, təbiət qumrusu, bəli,
Tükənməz bir məhəbbətlə açıbdır balu-pər⁷⁰ burda.

Yanır xəlvətdə bir şəmtək, üzündən nur saçır daim,
Odunda yanmağa hazır durub pərvanələr burda.

Demə tək mən bu məclisdə özümdən bixəbər oldum,
Bütün aşıqlər olmuşlar özündən bixəbər burda.

Üzün görməkçin evlərdən hücum çəkmiş qonum-qonşu,
Divar üstədən durub bir-bir salırlar hey nəzər burda.

Şirin badə, gözəl nəgmə, könüllər oxşayan bir tar,
Aman, ey dad, xəbərsizlər, nə yatmışsınız, xəbər burda.

Həyat bir dərdi-sərdirsə və yaxud bir qara məhbəs,
Bir anlıq da əgər olsa, keçir bidərdi-sər burda.

Qəmər məftuni, ey İrəc, sən ey nakam böyük şair,
Ayıl, dur gəl məzarından, maral gözlün gülər burda.

Onun ay çöhrəsin daim tutardı halətək tellər,
O tellər burdadır, burda tutulmuşdur Qəmər, burda.

Səhər lazım deyil əsla, günəş, durma yatağından!
Bu axşam ki Qəmər burda, Qəmər burda, Qəmər burda!

İndi niyə?

Gəlmisən, canım sənə qurban ola, indi niyə?
Düşmüşəm əldən daha, ey bivəfa, indi niyə?

Nuşdarusən⁷¹, fəqət Söhrab ölüb, gec gəlmisən!
Eyləməz təsir ona heç bir dəva, indi niyə?

Mümkün olsa, mərhəmət qıl, ömürlərdə yox vəfa!
Bəxş edən mehmanına zövqü-səfa, indi niyə?

Mən cavankən zövq alırdım, nazənim, zülmədən,
Eyləyirsən söylə bəs cövrü-cəfa, indi niyə?

Bir şirin söhbət üçün əydim önündə qəddimi!
Zəhrtək verdin cavab Fərhadına, indi niyə?

Ey qara hicran, əlindən bircə dəm göz yummadım!
Bəxtimi sən tutmusan bu laylaya, indi niyə?

Asiman qıldı pərişan, halımı zar eylədi!
Çulğayıbdır ömrümü min bir bəla, indi niyə?

Sən ki gül hicrində, təbim, lal kimi xamuş idin,
Salmısan bülbül kimi şuri-nəva, indi niyə?

Sən Həbibsiz, Şəhriyarım, getməz idin heç yana,
Son səfərdir, tək çıxıbsan son yola, indi niyə?

Azərbaycan

Könlüm quşu qanad çalmaz sənsiz bir an, Azərbaycan,
Xoş günlərin getmir müdam xəyalımdan, Azərbaycan.
Səndən uzaq düşsəm də mən, eşqin ilə yaşayıram,
Yaralanmış qəlbim kimi qəlbi viran Azərbaycan.
Bütün dünya bilir sənin qüdrətinlə, dövlətinlə
Abad olub, azad olub mülki-İran, Azərbaycan.
Bisütuni-inqilabda Şirin-vətən üçün Fərhad
Külüng vurmuş öz başına zaman-zaman, Azərbaycan.
Vətən eşqi məktəbində can verməyi öyrənmişik,
Ustadımız deyib: "heçdir vətənsiz can", Azərbaycan.
Qurtarmaqçün zalimlərin əlindən Rey şümşadını,
Öz şümşadın başdan-başa olub al-qan, Azərbaycan.
Yarəb, nədir bir bu qədər ürəkləri qan etməyin,
Qolubağlı qalacaqdır nə vaxtacan Azərbaycan?!
İgidlərin İran üçün şəhid olub, əvəzində
Dərd almısan, qəm almısan sən İrandan, Azərbaycan.
Övladların nə vaxtadək tərki-vətən olacaqdır?
Əl-ələ ver, üsyan elə, oyan, oyan, Azərbaycan!
Bəsdir fəraq⁷² odlarından kül ələndi başımıza,
Dur ayağa! Ya azad ol, ya tamam yan, Azərbaycan!
Şəhriyarın ürəyi də səninkitək yaralıdır,
Azadlıqdır mənə məlhəm, sənə dərman, Azərbaycan!

Tarım mənim

Sızlayır əhvalıma sübhə qədər tarım mənim,
Təkcə tarımdır qara günlərdə dildarım mənim.

Çox vəfalı dostlarım vardır, yaman gün gəlcəyin,
Tardan özgə qalmayı yarı-vəfadarım mənim.

Yer tutub qəm-xanədə, qıldım fəramuş aləmi,
Mən tarın qəm-xarı oldum, tar qəm-xarım mənim.

Gözlərimə hər təbəssüm sancılır neştər kimi,
Kirpiyi xəncərdi, ah, ol bivəfa yarım mənim.

Asiman aldı kənarımdan ay üzlü yarımı,
Yaş tökər ulduz kimi bu çeşmi-xunbarım mənim.

Ey bu qəmli könlümün tabu-qərarı, söylə bir,
Əhdi-peymanın nə oldu, noldu ilqarım mənim.

Şəhriyaram, gərçi mən söz mülkünün sultanıyam,
Göz yaşından başqa yoxdur dürri-şəhvarım mənim.

Tədricən intihar

Bu gəncliyimdən utandım ki, kamiranlıq yox,
Bu ruzigar nəyə lazım ki, zindəganlıq yox.

Bu üç gün ömrüm edib canımı mənim bizar,
Şükürlər olsun, ömürlərdə cavidanlıq yox.

Göz açdım, ağladım hər an bulud kimi, nə edim,
Qaralmış üfqimiz, heyhat, şadimanlıq yox.

Kədərlə bəlkə edim intihar tədricən,
Bu intihar uzun oldu heyif, bir anlıq yox.

Qızarmış üz-gözümüz silləməzlə lələ kimi,
Bu bəzmi-meydə olanlarda ərgəvanlıq⁷³ yox.

Geyibdir it dərisi pasiban olan qurdlar,
A xacə, and içərəm canına, çobanlıq yox.

Susubdur təbi yenə Şəhriyarın əfsus ki,
Xəzan vurub gülünü, ah, nəğməxanlıq yox.

Qədim əhdi-peyman

Hanı ol əhdi-qədim, hardadı ol yari-nədim?
Döndü könlüm qana, düşdükcə yada əhdi-qədim.

Hanı qəlbi cana peyvənd eləyən türre, daha
Qoymayı oxşamağa qəlbimizi incə nəsim.

Bir açıq əl kimi könlümdə səxavət var ikən,
Onu dargöz kimi, Yarəb, nə rəva təng eləyim.

Yada düşdükcə uşaqlıq, atamın qayğısı, ah!
Tökülür göz yaşı sinəmdə, olur dürrü-yetim.

O keçən xatirələr qaldı vətəntək çox uzaq,
Onları üfqə edir şami-qəriban tərsim.

Yarəb! Ahu kimi cananları ya sülhə gətir,
Ya, gəl ariflərə vermə bu qədər zövqi-səlim.

Simü-zər oldu məhək gövhəri mərd insan üçün,
Görüm olsun üzünüz qarə sizin, zər ilə sim.

Dərd deyilmi ki, ola çaqqala bir arslan əsir,
Ya ki möhtac ola bir alçağa bir şəxsi-kərim.

Bülbülün qarğa nə layıqdir ola həm-qəfəsi,
Ruhə nəhlin olar söhbəti bir dərdi-əlim.

Boynumu əymərəm heç varlıların nemətinə,
Himmətim çoxdu qənaətlə bu dünyada mənim.

Tanrı! Göz dikmişəm aləmdə sənin lütfünə mən,
Hər bəla gəlsə mənə, qəlbimi etdim təslim.

Ey nigarım, nə qüsür varsa, səbəbkarı bizik,
Yaman iş görməyə qoymaz o Xudavəndi-Həkim.

Şəhriyar, dostun olub qəm nə zamandan bəridir,
Xoş olur qəlbə, əgər söhbət edə yari-qədim.

Eşqin meşəsi

Elə əsiri-qəmi-möhnəti-mələl oldum,
Xəyal tərkin edib, canlı bir xəyal oldum.

Çəkil ki, ləşkəri-hicran mənə edəndə hücum,
Uzatmadın əlini, yerdə payimal oldum.

Sənin meşəndə məni eşq bəbri məhv etdi,
Uşaq kimi mən əsiri o xəttü-xal oldum.

Vüsal qəsrinə şövq ilə eylədim pərvaz,
Qanadlarım sınıb, indi şikəstəhal oldum.

Mən eşqin ormanına gəldim, əldə oxla kaman,
O şir baxışlarının seydinə qəzal oldum.

Rəqibin əlləri dəydi sənin ipək telinə,
Cəmiyyət içində bilirsən nə halbahal oldum?!

Sənə şikayət üçün min sözüm var idi, fəqət,
Dilim tutuldu görəndə o hüsnü, lal oldum.

Ay üzlüm, ayrılığından sənin bir il keçmir,
Qocaltdı hicr məni, həsrəti-vüsal oldum.

Həvayi-zülfün əyib qəddimi, əritdi təni,
O qaşların kimi, ay dilbərim, hilal oldum.

Gəlirmi xatirinə Şəhriyar, dedim. Susdu.
Sualım ilə mən öz ömrümə zəval oldum.

İnsan ol

Unutma əhdimizi, gəl vəfalı canan ol,
Keçim olub-keçəni, sən də gəl peşiman ol.

Gedən həyatını qaytar dübarə aşiqinə,
Zəif vücuduma qüvvət gətir, mənə can ol.

Cavanlığın niyə qalsın könüldə xatirəsi,
Qocalmışam, deyirəm, get nəsibi-nisyan⁷⁴ ol.

Həbibim, ol bu ağır yarəmə mənim məlhəm,
Gəl, ey təbib, ağır dərdə yaxşı dərman ol.

Şəkərli süfrənə oldum sənin qonaq, gözəlim,
Ciyər qanı içənə indi sən də mehman ol.

Sevinc havası çalırdın həmişə nəşə ilə,
Fəğanə gəl daha, ey ney, qəmimlə nalan ol.

Kəfən niqabını çəkdim üzə, ay üzlüm, gəl,
Kədər buludları örtüb, buludda pünhan ol.

Bütün qəzəllərim həsr oldu hüsni-dilbərinə,
Qəzalım, indi mənə sən də gəl qəzəlخان ol.

Mələk də qibtə edir insan olmağa, mələyim,
Uyub məhəbbətə düş eşqə, sən də insan ol.

Vüsəl müjdəsini vermiş aşiqin əbədi,
Deyən kim oldu: çəkil get, əsiri-hicran ol.

Gəzib-dolansam əgər yüz budaq, mənə səs ver,
Qıran zaman qəfəsi uç göyə, pürəfşan ol.

Gəl eşq rəmzini bu Şəhriyardan öyrən,
Gülüm, bu bülbülü sev, bu çəməndə dastan ol.

Vətənə qayıdarkən

Yenə qanadlanıram mən vətən havası ilə,
Necə qanadlanar hər quş bahar yuvası ilə,

Vətən sarı yeriyan qafilə dağı oyadır,
O şad xəbər gətirən zənglərin sədası ilə.

O doğma yurda yetişsəm, ürək də hiss edəcək,
Axı Xotən qoxuyur yurdumun havası ilə.

Ona şükür edirəm, yar ilə diyarə yetib,
Qovuşmuşam yenə də dostların vəfası ilə.

Vəsətət istəyirəm qəhrə getmiş eşqim üçün,
Necə ki tövbəni rind sındırar rızası ilə.

Açıbdı bülbülə bənzər təbim yenə dəhənin
Ki, qönçələr açılar nəğməmin nidası ilə.

Nə xoşdu nəğmələrim birləşə bahar yelinə,
Çəməndə rəqs edə güllər onun səfası ilə.

Nədəndi gül şaxına qonmağa yox ixtiyarı
O bülbülün ki, qalıb hicranın cəfası ilə.

Fəqət nə fayda ki, hər yerdə üzbəüz oluram
Bu hiyləgər fələyin mən yenə cəzası ilə.

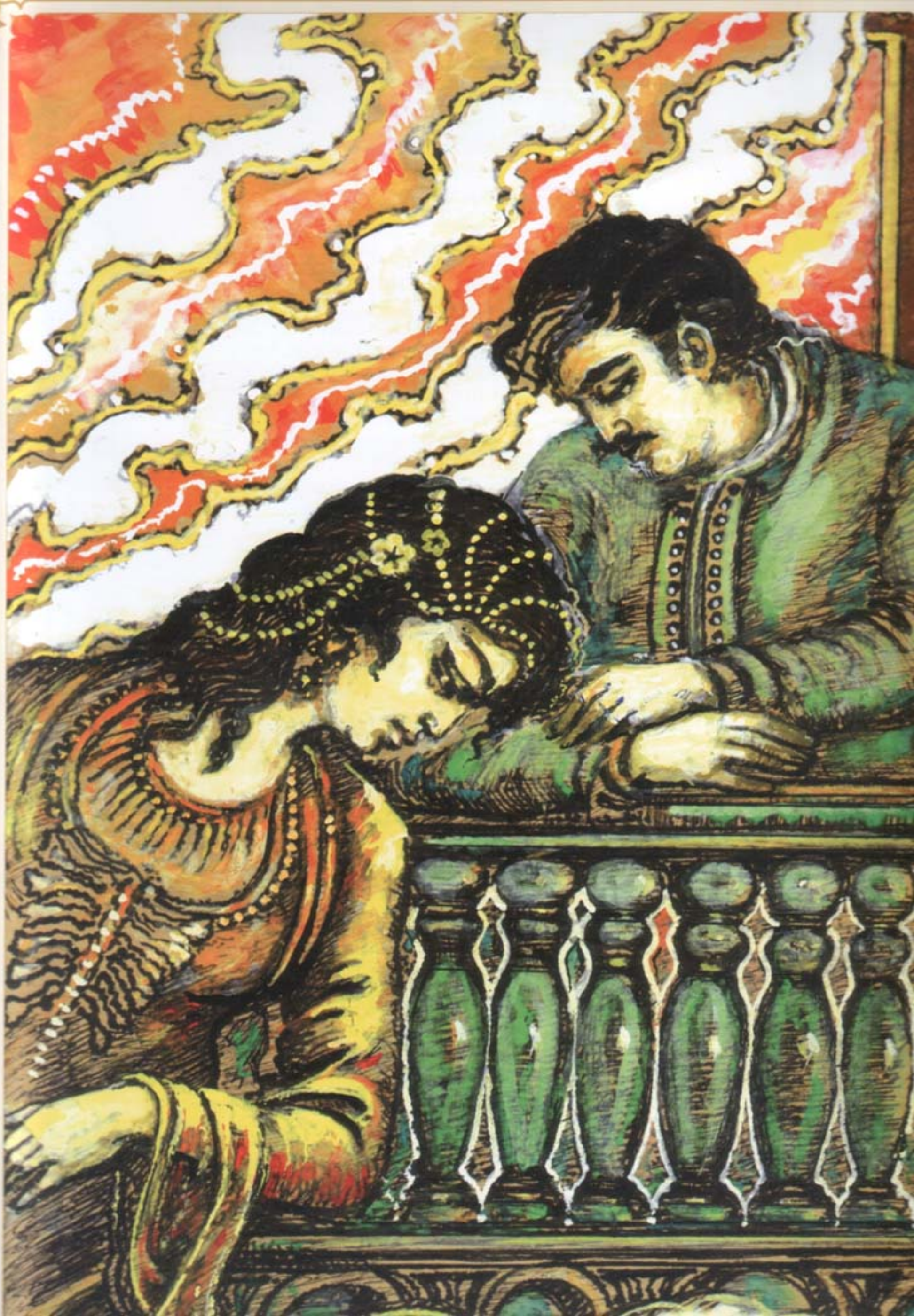
Köçüb-gedən o əziz dostların yeri görünür,
Sədaları qarışıb çollərin nəvası ilə.

Gətirdi oğlunu Kənanə nalə ilə Yəqub⁷⁵,
Fəqət məzarda görüşdü oğul atası ilə.

Gözümdə qətrələnən yaş deyil, ürək qanıdır,
Əqiqə bənzəyir o, rəngi, bəhası ilə,

Bacılarım yığılıb dövrəmə bir halə kimi,
Necə ki halə salar dövrə ay ziyası ilə.

İnan ki, Şəhriyarın qəlbdən qəmi silinər,
Fəqət bu doğma, əziz torpağın dəvası ilə.

Döyüş

Nədən bu halımı, ey şux, zar edib getdin?
Bu intizarı əcəb intizar edib getdin.

Təbəssüm ilə gəlib, sonradan acıqlandın,
Məni bu dərdə neçin sən düçar edib getdin?

İnan, yaman dolanır ruzigarı yaxşılının,
Bu ruzigara məni etibar edib getdin?

Vüsal fikri bir an keçməmişdi qəlbimdən,
Məni kəməndə salıb, sən fərar edib getdin.

Ömür gedib, köçür artıq bu karivan, ey gül,
Bu yolda sən də mənimtək güzar edib getdin.

Amandı, zülfünə şənə toxunmasın bir də,
Könül evin əbədi tarimar edib getdin.

Nigari tərək eləmək bizlərə deyil adət,
Vəfasızım, niyə bəs tərki-yar edib getdin?

Gülüm səhər şəfəqi, mənə bir sönən şəməm,
Bu son nəfəsdə təbəssüm nisar edib getdin.

Ümid təkçə sən idin, alovlu eşqim sən,
Şəhidinəm, məni şəmi-məzar edib getdin.

Vüsalə, hicrə özün hakim idin, ey dilbər,
Mənə həmişə fəraq ixtiyar edib getdin.

Mənim gözəl maralım, tülküyə şikar olma,
Məhəbbətinlə sən aslan şikar edib getdin.

Xarab könlüm işıqlandı şəmi-arizlə,
Məni qəzəldə, gülüm, Şəhriyar edib getdin.

Fəxrəddin Əli

Mən – Fəxrəddin Əli Vəli oğlu 10 may 1938-ci ildə Zəngəzur mahalının Mehri rayonunun Nüvədi kəndində sənətkar ailəsində anadan olmuşam. Atam usta Vəli zəmanəsinin görkəmli sənətkarı olmuş, zəhmətsevərliyi və bacarığı ilə mahal əhlinin hüsn-rəğbətini qazanmışdır. Anam evdar qadın olmuş, ömrünü altı övladını böyütməyə həsr etmişdir.

1945-ci ildə yeddiillik kənd məktəbində ilk təhsilimə başladım, 1952-ci ildə buranı bitirdikdən sonra Ordubad şəhəri Pedaqoji Məktəbində təhsilimi davam etdirdim. Əmək fəaliyyətinə İmişli rayonunda Cəfərli kənd orta məktəbində müəllim kimi başlamışam. İki il müəllim işlədikdən sonra 1958-ci ildə Bakı Rəssamlıq Məktəbinə daxil oldum. Beşillik rəssamlıq təhsilimi başa vurduqdan sonra ordu sıralarında hərbi xidməti borcunu yerinə yetirdim. Ordudan tərxis ediləndən sonra Rəssamlıq İnstitutuna daxil oldum. 1969-cu ildə institutu fərqlənmə diplomu ilə bitirdim. Diplom işim olan “Babək” qobeleni Moskva XTN sərgisində nümayiş etdirilərək qızıl medala layiq görüldü.

1970-ci ildə “Həyatın gözəlliyi” adlı tablo ilə respublika sərgisində iştirak etmişəm. “Atəşpərəstlər”, “Payız”, “Azərbaycan madonnası”, “Üç gül” qobeleni, “Biçindən sonra”, “Ağ karvan”, “Narahat oba” və s. yağlı boya ilə çəkilən əsərlərim respublikada və xarici ölkələrdə nümayiş etdirilib. 1979-cu ildə M.Şəhriyarın “Heydərbabaya salam” poemasının bütün bəndlərini miniatürlə işləmişəm. “Heydərbabaya salam”a çəkdiyim 125 ədəd miniatürü Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyinə, İranda Şəhriyarın ev-muzeyinə vermişəm.

Mənim əsərlərimin ümumi mənzərəsi belədir:

“Dədə Qorqud” mövzusunda 20 miniatür (Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılır);

“Şəhidlər” xalçası (Tarix Muzeyi);

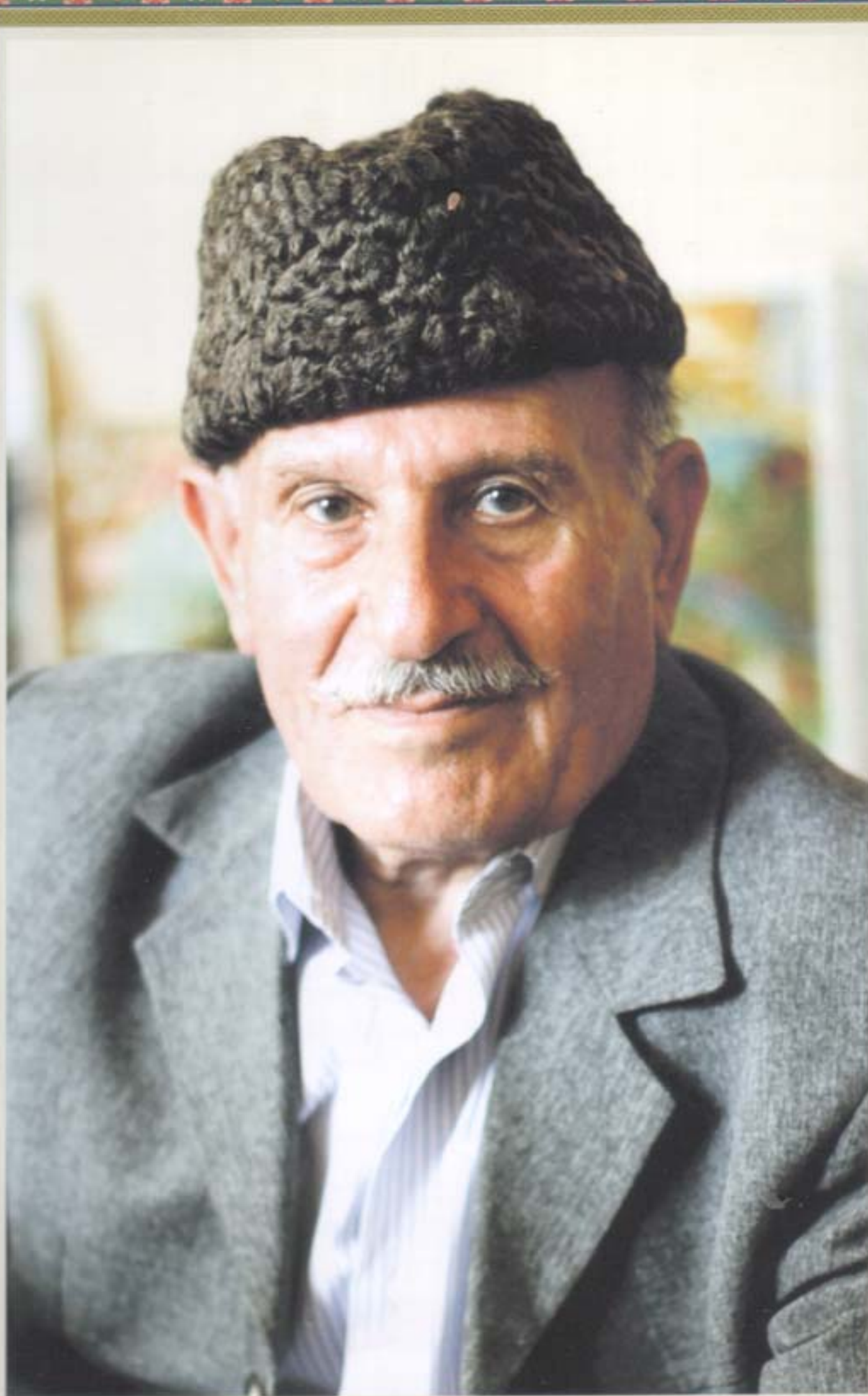
S.Təbrizi. “Məhr və Müştəri”, 10 miniatür (Almaniya muzeyi);

Nizami Gəncəvi, xalça süjetli, xalçalara çəkilmiş portretlər (20 ədəd), Xaqani Şirvaninin əsərlərinə (10 ədəd), Molla Pənah Vaqifin əsərlərinə (10 ədəd), Nəsirəddin Tusinin əsərlərinə (10 ədəd), M.F.Axundovun əsərlərinə (5 ədəd) miniatürlər (Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyi);

şəxsi adamların portretləri (150 ədəd), Əliağa Vahidin qəzəllərinə (150 ədəd), Əbdülqadir Marağalının əsərlərinə (5 ədəd), Baba Kuhi Bakuvinin əsərlərinə (4 ədəd) miniatürlər (Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyi).

Hacı Mayılın qəzəllərinə (10 ədəd), Həmzə Vəlinin qəzəl və qoşmalarına (10 ədəd), Nəsiminin əsərlərinə (5 ədəd) miniatürlər (ABS, Siyatel); Füzulinin əsərlərinə (15 ədəd) miniatürlər (Əlyazmalar İnstitutu); Yunis İmrənin əsərlərinə miniatürlər (6 ədəd); Azərbaycanın görkəmli qadınları, obrazlar, portretlər (35 ədəd), Aşıq Veysəlin portret əsərlərinə miniatürlər (Türkiyə).

Mövlana Cəlaləddin Ruminin portreti, Türkiyə mövzusunda əsərlərimlə yanaşı, bir neçə kitabın müəllifiyəm. İki övladım və 7 nəvəm var. Qızım ali təhsilli ingilis dili müəlliməsi, oğlum ali təhsilli rəssamdır.

Fəxrəddin Əli Vəli oğlu

